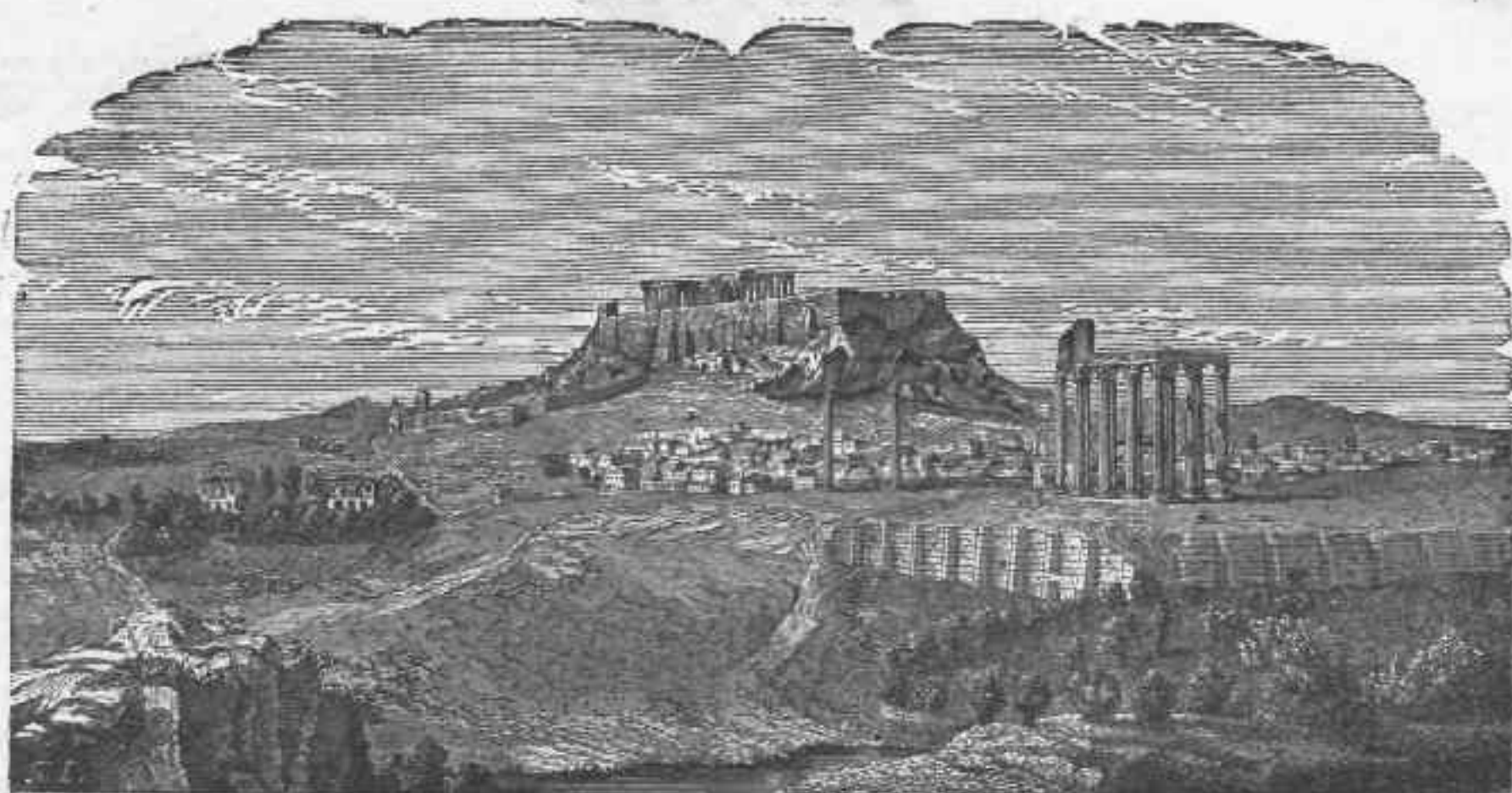

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ, 1864.

ΤΟΜΟΣ ΙΕ΄.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 351.

ΜΕΛΕΤΑΙ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΡΜΟΖΟΝΤΟΣ ΗΜΙΝ
ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ.

(Συνέχ. Ἰδε φυλλ. 350.)

Δ΄.

Μεταβαίνοντες ἤδη νὰ πραγματευθῶμεν περὶ τῶν βιωτικῶν περιστάσεων ἡμῶν λυπούμεθα ὅτι μέλλομεν νὰ ἀναμνήσωμεν θλιβεράς περιστάσεις, αἵτινες συνήργησαν νὰ ἐλαττώσωσιν ἐν μέρει τὴν ῥώμην ψυχικῶν τινῶν δυνάμεων, καὶ νὰ γεννήσωσιν ἐλαττωματικὰς τινὰς ἑξεις, πρὸς μεταβολὴν τῶν ὁποίων ἀπαιτεῖται ἡ ἐπίδρασις νέων περιστάσεων εὐστόχως καὶ εὐνοϊκῶς διευθυνομένων, ὅπως παραχθῶσι νέαι ἑξεις καὶ μορφωθῶσιν ἥθη καὶ προτερήματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηριζόμενοι καὶ νόμοι καὶ θεσμοὶ ἐμπεδώσωσι τὰς ἐλευθερίας ἄνευ τῆς ἀνάγκης ἰσχυρᾶς αὐθεντίας.

Καὶ πρὸ τῆς ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους υποδουλώσεως τῆς Ἑλλάδος πολλάι περιστάσεις καὶ ἰδίως ἡ ἐξασθένησις τῶν θρησκευτικῶν ἰδεῶν, ἡ ἐπιβροχὴ τῆς φιλοσοφίας καὶ ἰδίως τῆς στωϊκῆς, ἐτροπολόγησε τὰς θεωρίας, τὰς ἠθικὰς ἰδέας καὶ τὰ ἔθιμα τῶν Ἑλλή-

νων· ἡ δὲ ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους δουλεία ἠλλοίωσε καὶ αὐτὰς τὰς περὶ τάξεως καὶ δικαίου ἰδέας καὶ αὐτὴν τὴν πρὸ αἰῶνων ἐμπεδωθείσαν ἔξιν τοῦ πείθεσθαι τοῖς νόμοις. Ὅταν ὁ Νέρων ἀπέδωκε τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῖς Ἕλλησι, περιῆλθον οὗτοι εἰς τοιαύτην ἀναρχίαν, ὥστε ὁ Οὐεσπασιανὸς ἀπέστειλεν ἐκ νέου ὑπάτους ἵνα κυβερνήσωσι τὴν Ἑλλάδα, εἰπὼν ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀπέμαθον τὴν ἐλευθερίαν. Δυσεξιχνίαστος εἶναι ἡ ἀληθὴς ἠθικὴ κατὰστασις τοῦ ἑλληνισμοῦ κατὰ τὸ μέγα διάστημα τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, διότι αἱ νέαι θρησκευτικαὶ ἰδέαι ἀπορρόφησας τὴν διάνοιαν ἀπέτρεψαν αὐτὴν ἐκ παντὸς ἄλλου πολιτιστικοῦ ἔργου· παρσκευάσαν νέον πολιτισμὸν συνεχόμενον τῷ ἀρχαίῳ καὶ οὐχὶ μονοειδῆ, στηριζόμενον ὅμως ἐπὶ τῆς ἰσότητος τῶν ἀνθρώπων τῆς εἰσαχθείσης ὑπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ. Καὶ ἀνεστάλη μὲν ἡ πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλ' ἡ ἀναστολὴ αὕτη ἐπήγασεν ἐκ τῆς ἀπανταχόθεν εἰσβολῆς τῶν βαρβάρων, καὶ οὐχὶ ἐκ τῆς τῶν νέων θρησκευτικῶν ἰδεῶν διαδόσεως, ὥς τινες διατείνονται· διότι καὶ πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ἰδεῶν αὐτῶν ἡ ὀπισθοχώρησις σημαντικῶς εἶχεν ἤδη προῆλθῃ. Ἀλλὰ ὁ μακρὸς αὐτὸς λήθαργος τοῦ ἔθνους ἡμῶν κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν πολλάκις διεκόπτετο· καὶ ἐξηκοντίζοντο σπινθήρες οὐχὶ ἀμυδροὶ καὶ ἐν ταῖς ἐπιστήμασι καὶ ἐν ταῖς τέχναις, ἐν ᾗ σκότος βαθὺ ἐκά-

λυπτε τὴν λοιπὴν χριστιανικὴν Εὐρώπην. Ὀφείλομεν ὅμως νὰ ὁμολογήσωμεν εἰλικρινῶς, ὅτι ἡ γεῦσις τοῦ καλοῦ, ἡ φιλοκαλία καὶ ἄλλα διανοητικὰ προτερήματα ἀνεστάλησαν. Ἡ ζωγραφία, καὶ τοὶ ὑπὸ τῆς θρησκείας ὑποθαλαπομένη καὶ ἐνθαῤῥυνομένη, ἔμενε σχεδὸν νεκρά καὶ οὔτε Ζεῦξιδας, καὶ Ἀπελλεῖς, ἡ Πολυγνώτους, ἡ καὶ Πύσωνας καὶ Ἀετίωνας ἔσχεν ἡ Ἑλλάς κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην.

Δὲν εἶναι ποσῶς χρήσιμον πρὸς τὸν σκοπὸν τῶν μελετῶν τούτων νὰ μακρολογήσωμεν διεξερχόμενοι τὰς μὴ εὐνοϊκὰς περιστάσεις τῆς ἐποχῆς ταύτης, αἵτινες ἐπηρέασαν οὐσιωδῶς τὰς ἠθικὰς καὶ διανοητικὰς ιδιότητας τοῦ ἔθνους ἡμῶν, τὰς ἐγκειμένους ἐν τῇ φυλῇ καὶ ἐκ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ κλίματος παρ-γομένας. Ἀλλ' εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ποιήσωμεν μνησιν τῶν μεταβολῶν αἱ ἐπῆνεγκαν ἡ ὑπὸ τοὺς Τούρκους δουλεία ἡμῶν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην πολλὰ ἀρεταὶ τοῦ ἔθνους χάριν τῆς ἐπιδράσεως τῆς θρησκείας διατηροῦντο ἀκμαῖαι, ἀλλὰ ὑπὸ βαρβάρων ἀνόμως διοικούμενοι οἱ Ἕλληνες, ἡ κάλλιον εἰπεῖν πιεζόμενοι καὶ τυραννούμενοι, ἠναγκάζοντο νὰ μεταχειρίζονται ὑποῦλά τινα μέσα πρὸς σωτηρίαν ζωῆς καὶ περιουσίας. Ὅθεν κατέστη σπανία ἡ παρρησία, ἰδίᾳ τοῦ ἐλευθέρου ἀνθρώπου, τὴν εἰλικρίνειαν καὶ τὸ ἐντιμον τοῦ χαρακτῆρος ἐμφαίνουσα· ἡ δὲ κολακεία καὶ πανουργία πλεονάσασαι κατέστησαν ἔξεις παρ' ἡμῖν, καὶ ἐπὶ τοῖς ἐλαττώμασι τούτοις οἱ ξένοι καταγοροῦσιν ἡμῶν ἰδίως.

Κατὰ τὴν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας, οὐχὶ ὁ νόμος, καὶ αὐτὸς τοῦ Κορανίου, ἀλλὰ συνήθως ἡ θέλησις τοῦ διοικητοῦ, καὶ πολλάκις ἡ τοῦ τυχόντος βαρβάρου ἐκ τῶν ἄλλοφύλων κατακτητῶν, ὠρίζε τὸ δίκαιον, τὸ ἐννομον ἢ πρά-νομον· ἡ δὲ ἐπὶ τὸσαῦτα ἔτη διέπουσεν τὴν τύχην τῶν Ἑλλήνων ἀνομία ἐγέννησε τὴν κακὴν ἔξιν τοῦ μὴ σέβεσθαι τὸν νόμον, ὥστε τῆς Ἑλλάδος ἀνεξαρτηθεῖσας, νόμων δὲ δικαίων καθιερωθέντων, οἱ ἄνθρωποι διετήρησαν τὴν κακὴν ἔξιν νὰ προσφεύγωσιν εἰς τὸν δικαστὴν, τὸν ἐνορκον κατ' ἰδίαν, καὶ συνήθως εἰς τὸν μέγα δυνάμενον, ἵνα μὴδενίσωσι τὴν ἐφαρμογὴν ἢ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ νόμου, καὶ ἐπιτύχωσιν ἀνόμως ὅ,τι δυνάμει τοῦ νόμου ἠθέλον στερηθῇ.

Καθὼς δὲ ἡ ἠθικὴ ἀγωγή (*entraînement moral*), ἐνεργήσασα ἐκ τρυφερᾶς ἡλικίας, γεννᾷ τὰς καλὰς ἔξεις τοῦ πείθεσθαι τῷ νόμῳ, τοῦ ἐκτελεῖν τὸ καθήκον κτλ., αἱ δὲ ἔξεις αὗται, μεταχρετευόμεναι διὰ τοῦ νόμου τῆς φυσικῆς κληρονομίας εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς, ἐμφυσιζοῦνται ἐν τοῖς ἀνθρώποις, ὥστε αὐτομάτως καὶ ἄνευ σχεδὸν ἐπιταγῆς ἢ βίβης τινὸς ἡ ἐκτέλεσις τοῦ καθήκοντος διενεργεῖται, οὕτως καὶ ἡ διανοητικὴ ἀγωγή (*entraînement intellectuel*) εὐκολύνει τὰς τοῦ ἐγκεφάλου λειτουργίας, εὐπετῇ

τὴν ἐκδήλωσιν τῆς διανοίας παρασκευάζει, καὶ τὴν ἐν ταῖς τέχναις καὶ ἐπιστήμασι εὐφυΐαν κατορθοῖ. Πολὺν ἀτυχῶς χρόνον, κατὰ τὴν θλιβεράν ἐποχὴν τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, οἱ Ἕλληνες οὐδεμίαν ἢ πολλὰ μικρὰν διανοητικὴν ἀγωγὴν ἐλάμβανον. Μόλις ὀλίγα σχολεῖα μικρὰ καὶ ἀσήμαντα διετήρουν, καὶ ταῦτα μετὰ πολλῆς δυσκολίας· διότι οὐ μόνον οἱ χρηματικοὶ πόροι πρὸς διατήρησιν αὐτῶν ἔλειπον, ἀλλὰ διότι καὶ οἱ πρέσβεις τῶν δυτικῶν δυνάμεων, ὡς λέγει ὁ Poujade καὶ ὁ Saint-Marc Girardin συν-εβούλευον τὴν Πύλιν νὰ ἀντιπράττῃ εἰς τὴν σύστασιν τοιούτων, καὶ νὰ κλείσῃ τὰ ὑπάρχοντα ὡς ἐπικίνδυνα εἰς τὴν ἡσυχίαν καὶ συντήρησιν τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Χάριν δὲ τῆς ἐπιδεδξιότητος καὶ εὐφυΐας τῶν ἐν Βυζαντίῳ Ἑλλήνων τῶν ἐν τῇ πολιτικῇ τῆς Τουρκίας ἀναμιγνυομένων, ἐσώζοντο ταῦτα. Ἐνεκεν ὅμως τῶν προσόντων τῆς φυλῆς ἡμῶν δὲν περιήλθομεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν διανοητικὴν ταπείνωσιν τῶν ὑπὸ τὴν Τουρκίαν ἄλλων φυλῶν· οὐχ ἥττον ἀνάγκη νὰ παρέλθῃ πολὺς χρόνος οὐχ ἵνα φθάσωμεν, ἀλλὰ ἵνα προσεγγίσωμεν ἐν μικρῷ τοὺς ἀρχαίους κατὰ τὴν ποίησιν, τὴν καλλιτεχνίαν, τὴν ῥητορείαν, τὴν ἱστοριογραφίαν καὶ τὴν φιλοσοφικὴν ἐν γένει δύναμιν.

Ἡ πολυχρόνιος δουλεία τοῦ ἔθνους ἐγέννησε καὶ τὴν δυσχέρειαν τοῦ ἐν τῇ ἀνεξαρτησίᾳ αὐτοκυβερ-νᾶσθαι· ἡ ἐκ τῆς μοναρχικῆς εἰς ἑτέραν κατάστασιν μετάπτωσις ἐπάγεται συνήθως τὴν ἀναρχίαν, ἣν ἀεί-ποτε οἱ ἐκ τῆς ἰδίας ἐργασίας ζῶντες τίμιοι ἄνθρωποι ἐφοβήθησαν· ἐκτὸς μόνον τῆς περιστάσεως καθ' ἣν ἐμορφώθη ἐγκρίτως τάξις τις ἀνθρώπων κακτη-μένων αὐθεντίαν καὶ ἐπομένως δύναμιν, ὥστε νὰ ἐκτελῇται ὁ νόμος καὶ νὰ τηρῇται οὕτως ἡ δικαιοσύνη. Εἰ δὲ καὶ ἐν τῇ μεταπτώσει ταύτῃ ἡ κοινωνικὴ ἱεραρχία ἐμυδενίσθη, οὐδεὶς ὑπάρχει ὁ δυνάμενος τὸν νόμον ἐκτελεῖν, ἡ δὲ ἀναρχία λυμαίνεται τὴν κοινωνίαν, μέχρις οὗ κατακτητῆς τις ὡς σωτὴρ παρουσιασθῇ, ἢ πονηρὸς τις, τύραννος κατασταθῇ. Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς τυραννίας τοῦ Θεαγένους ἐν Μεγάραις, λέγει ὁ Πλάτων, οἱ δημαγωγοὶ οἰνο-χοοῦντες τὴν ἀκρατον ἐλευθερίαν, διέφθειραν τὴν κοινωνίαν καὶ παρέλυσαν τὴν πολιτείαν· ὁ δὲ Θεό-γνης θρηνεῖ ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ τὴν τῆς ἱεραρχίας καταστροφὴν ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι. Τοῦτ' αὐτὸ συνέβη καὶ ἐν Συρακούσαις μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς τυραννίας Διονυσίου τοῦ Β'· ἕκαστος τῶν προύχόντων ἐλευθερίαν ἐννοεῖ ἐν δημοκρατίᾳ τὸ εἶναι ἐλεύθερος αὐτὸς ἵνα ἄρχῃ τῶν ἄλλων· ὁ δὲ Σώσις, ὡς ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ βίῳ τοῦ Δίωνος, μετε-χειρίσθη τὴν πεισιστράτειον πονηρίαν καλουμένην ὕπως κατάσχῃ τὴν ἀρχήν. Οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τὴν τουρ-κοκρατίαν ἱσοπεδώθησαν, οὕτως εἰπεῖν, κοινωνικῶς·

διότι οἱ Τοῦρκοι κατεῖχον τὴν ἀριστοκρατικὴν θέσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἥτις οὐδὲν ἄλλο ὑπῆρξεν, εἰμὴ βάρβαρος ὀλιγαρχικὴ τυραννία ὑπὸ δεσπότην βάρβαρον περιπορευομένη· μόλις δὲ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἐπαφάνοντό τινες, ὥσαντι προὔχοντες, εἰς οὐδὲν ἄλλο στηριζόμενοι ὥς τοιοῦτοι, εἰμὴ εἰς μικράν τινα περιουσίαν, ἢ ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὴν ὑπὸ τινος ἰσχύοντος ἐκ τῶν τυράννων προστασίαν. Ἡ Ἑλλάς ἀνεξαρτηθεῖσα εὗρέθη εἰς μετέωρον, οὕτως εἰπεῖν, θέσιν ἐστερημένη τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἵτινες, ὥς ἐκ τῆς κατὰ γένος ἐπιφανείας ἢ καὶ κατὰ σημαντικὴν περιουσίαν, ᾗθελον δυνήθῃ νὰ ἐλαύσωσι τὸν σεβασμὸν, νὰ ἀποτελέσωσιν αὐθεντίαν τινὰ καὶ στηρίξωσι τὴν τάξιν διὰ τῆς τοῦ νόμου ἐκτελέσεως. Μόνος ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης ἐκέκτητο ἀληθὴ αὐθεντίαν ἕνεκα τῆς κατὰ περιουσίαν χρημάτων ἐπιφανείας καὶ τῆς φρονήσεώς του· τὸ εἶπέν ὁ Κύρ Λάζαρος, ἔλεγον, καὶ ἤρκει τοῦτο νὰ ὑποτάξῃ σχεδὸν πάντας εἰς τὴν τοῦ Κουντουριώτου βούλησιν. Ἀλλ' ἡ αὐθεντία αὕτη δὲν ἐξετείνετο ἀτυχῶς πέραν τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς του, ὥστε τὸ ἔθνος περιέμενεν ἀνυπομόνως τοιοῦτόν τινα ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν πλεονεκτημάτων καὶ τῶν ἐλλείψεων τῆς κοινωνίας ἡμῶν. Ἐκ δὲ τῶν οὐσιωδῶν ἐλλείψεων εἶναι, ἀτυχῶς, καὶ ἡ ἰσοπέδωσις καὶ ἐπομένως ἡ ἔλλειψις κοινωνικῆς ἱεραρχίας δι' ἧς μορφοῦται ἡ αὐθεντία. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ περὶ τοῦ ἀρμόζοντος ἡμῖν πολιτεύματος διεξαγωγῇ τῶν μελετῶν τούτων, τὸ περὶ αὐθεντίας ζήτημα εἶναι οὐσιωδέστατον, δεόν νὰ παρακλώμεν καὶ ὀλίγα περὶ αὐθεντίας εἰπώμεν, ἅτε οὕσης ἀναποσπάστου ἀπὸ τῶν ζητημάτων τῆς πολιτικῆς φιλοσοφίας.

Ἡ αὐθεντία ἐν τῇ πολιτικῇ, ἥτοι ἡ δεσποτεία, ἡ αὐτόρριτας, ὥς τὴν λέγει Δίων ὁ Κασσιος μὴ δυνήθεις νὰ εὖρη λέξιν ἀντιστοιχοῦσαν ἐν τῇ ἑλληνικῇ, εἶναι τὸ ἀντίθετον τῆς ἐλευθερίας· οὕτως ἐκφράζεται ὁ περὶ ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως συγγραφεὺς σφόδρα φιλελεύθερος **Jules Simon** ἐν τῷ ἤδη ἐκδιδομένῳ λεξικῷ τῆς πολιτικῆς. Ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἐν τῇ κοινωνίᾳ προαχθῶσιν εἰς μέγαν πολιτισμὸν δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην μεγάλης αὐθεντίας, ἥτις νὰ στηρίξῃ καὶ ἐκτελῇ τοὺς νόμους· διότι ἕκαστος ἐννοεῖ τὸ δίκαιον καὶ καθήκον καὶ πείθεται ἄνευ ἐπιταγῆς ἢ βίας τοῖς νόμοις τοῖς ὀρίζουσι ταῦτα· καὶ οὕτως ἡ ἐλευθερία τοῦ μὲν δὲν διαταράσσεται ἢ βλάπτεται ἐκ τῆς παραβάσεως τοῦ καθήκοντος τοῦ δέ. Ἀλλ' ἐπειδὴ, καί τοι τοῦ πολιτισμοῦ προαχθέντος ἐν τινὶ κοινωνίᾳ, καὶ τῆς ἠθικῆς ἀγωγῆς πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις ἀκριβῶς ἐνεργουμένης, ὑπάρχουσι καὶ ἄνθρωποι ἐν τῇ ἀπείρῳ ποικιλίᾳ τῆς φύσεως, ἕνεκεν ὀργανικῶν ἀνωμάλων διαθέσεων, ὑποκείμενοι εἰς ὀρέξεις, κλίσεις καὶ ὀρμὰς ἀκαθέκτους, καὶ ἔτοιμοι νὰ

ὑποπέσωσιν εἰς πράξεις παρανόμους, ἔπεται ἀναγκαίως, ὅτι ἡ αὐθεντία εἶναι ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ καὶ ἐν τῇ μᾶλλον πεπολιτισμένῃ κοινωνίᾳ. Ἡ αὐθεντία, ὥς ἐκ τῆς φύσεώς της δύναται νὰ ἔχῃ τὴν δύναμιν καὶ νὰ φέρῃ εἰς τὸ καθήκον τὸν παραβάτην ἐφαρμόζουσα καὶ ἐκτελοῦσα τοὺς νόμους, καὶ σωφρονίζουσα οὕτω τοὺς εἰς παραβάσεις ἐπιβρεπείς. Ὅθεν ἐκ τῶν εἰρημένων ἔπεται, ὅτι ὅσον ἐλάχιστοι εἰσὶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ οἱ μὴ πειθόμενοι τοῖς νόμοις, τοσοῦτον μικροτέρας αὐθεντίας ἀνάγκη καὶ ἐπομένως ἡ ἐλευθερία αὐξάνει εἰς ἀντίστροφον λόγον τῆς αὐθεντίας· ἀπ' ἐναντίας ὅσον πλείονές εἰσιν οἱ παραβαίνοντες τοὺς νόμους, τοσοῦτον ἀνάγκη μείζονος αὐθεντίας καὶ ὀλιγωτέρας ἐλευθερίας.

Εἶναι ἀναγκαίᾳ πρὸς ταῦτοις ἡ αὐθεντία, καίτοι ἀντίθετος τῇ ἐλευθερίᾳ, ἵνα σωφρονίσῃ τοὺς μὴ πειθόμενους τοῖς νόμοις, τοὺς ἀδίκους καὶ ἐπομένως τυραννικοὺς κατὰ τὴν Σωκράτειον ἔκφρασιν. Ὅθεν ἔπεται ὅτι ἡ αὐθεντία σώζει μέγα μέρος τῆς ἐλευθερίας, στηρίζουσα καὶ ἐκτελοῦσα τοὺς νόμους, διότι ἄνευ αὐτῆς οἱ παραβάται τῶν νόμων, ἀδικοῦντες, ἀφαιροῦσι τὴν ἐλευθερίαν τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς κοινωνίας, ἐξ οὗ ἀπορρέει ἀναγκαίως, ὅτι ἡ νομοταγὴς ἐξουσία πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν αὐθεντίαν ἄνευ προσκόμματος τινος.

Ἡ σύνταξις τῶν νόμων δὲν εἶναι ἴσως ἐκ τῶν δυσχερεστέρων ἔργων, ἀλλὰ ἡ ἐπιτυχία τοῦ πειθαρχεῖν αὐτοῖς εἶναι ἀναντιρρήτως λίαν ἐργώδης καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἀληθῶς πολιτικοῦ ἀνδρός. ἵνα ἐπιτύχῃ τὴν πειθαρχίαν ταύτην οἱ ἀρχαῖοι νομοθέται ἅμα δὲ καὶ πολιτικοὶ ἐνόησαν ὅτι πρέπει νὰ περιάψωσι τοῖς νόμοις θρησκευτικὴν τινα ἰδέαν, ὥστε τῶν ἀνθρώπων φοβουμένων τὸ θεῖον νὰ εὐκολύνεται ἡ αὐθεντία εἰς τὴν πειθαρχίαν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν νόμων. Ὁ Μίνως ἐπὶ ἐννέα ἔτη ἀνέβαινε καὶ κατέβαινε τὸ ὄρος ἔνθα ἐννέωρος ὁ ἀριστὴς τοῦ Διὸς, ὃ ἐστὶ δμῖλητής, ὥς ἐξηγεῖ τὴν λέξιν ὁ Πλάτων, καθιέρωσε τοὺς νόμους, ἅτε παρὰ τοῦ Διὸς αὐτῷ δοθέντας, καὶ τὴν πειθαρχίαν εὐχερεστέραν κατέστησε. Τὸ αὐτὸ καὶ ὁ Λυκούργος ἐπραξε μεταθίς εἰς Δελφοὺς καὶ καταστήσας Ἡθοχρήστους τοὺς νόμους αὐτοῦ. Πολλοὶ δὲ ἄλλοι τῶν ἀρχηγῶν τῶν λαῶν τοιαῦτά τινα διεμηχανήσαντο. Ἀλλὰ τὸ θεῖον βραδέως τιμωρεῖ τὸν παραβάτην τοῦ νόμου, ἵνα εἰπῶ κατὰ Πλούταρχον· ὁ δὲ ἁμαρτωλὸς πρέπει νὰ τιμωρῆται ὅσον τάχιον, ἵνα δίδων δίκην ἀπαλάττεται κακίας ψυχῆς, κατὰ Πλάτωνα, οἱ δὲ εἰς τὴν παράβασιν ἐπιβρεπείς ἀποτρέπωνται.

ἵνα δὲ τιμωρηθῇ ὁ παραβάτης ἀνάγκη τιμωρητοῦ· ὁ τιμωρητὴς δεόν νὰ ἔχῃ τὴν ἀναγκαίαν δύναμιν, διότι, ἐννοεῖται οἰκοθεν, ἄνευ δυνάμεως δὲν δύναται νὰ τιμωρήσῃ· ἀλλὰ ἵνα ἔχῃ τὴν δύναμιν ἀνάγκη νὰ

ἔχη προσόντα τινὰ, ἅτινα συνεπάγουσιν αὐτῷ τὴν αὐθεντίαν δι' ἧς δύναται νὰ προσκτήσῃ τὴν δύναμιν καὶ νὰ ἀποτελέσῃ τὴν ἐξουσίαν.

Παρὰ τοῖς ἀγρίοις καὶ βαρβάροις τῶν ἀνθρώπων, ἔνθα μάλιστα ὁ κοινωνικὸς νόμος τῆς φύσεως εἰς ἐλιγάρθμον ὁμάδα ἀνθρώπων ἰσχύει, φυσικά τινα προτερήματα, ἰδίως ἡ ἀνδρεία καὶ δόσις τις πανουργίας σαγηνεύουσι τὸ πλῆθος, γεννῶσι τὴν ὑπακοὴν καὶ ἀποτελοῦσι τὴν αὐθεντίαν. Παρὰ δὲ τοῖς λαοῖς τοῖς εἰς τὸν πολιτισμὸν προαχθεῖσι μεγάλα διανοητικὰ καὶ ἠθικὰ προτερήματα ἔλκουσι τὸν σεβασμὸν τῶν ἀνθρώπων, δίδουσι βαρύτητα καὶ ὑπεροχὴν, γοητεύουσι τὰ πλῆθη καὶ ἀποτελοῦσιν αὐτήν. Ἡ δὲ γοητεία αὕτη, περιέρχεται ἐκ τῶν γονέων εἰς τὰ ἐκγονα, τῶν ἀνθρώπων συνήθως αὐτομάτως πως ἀντιλαμβάνομένων τῆς φυσιολογικῆς ταύτης μεταβάσεως· τὴν δὲ γνῶμην ταύτην τῶν ἀνθρώπων ἀπέδειξεν ἡ ἐπιστήμη καὶ ἐστερέωσεν ὅτι οὐ μόνον οἱ φυσικοὶ χαρακτῆρες, ἀλλὰ καὶ οἱ διανοητικοί, καὶ οἱ ἠθικοὶ ἐν γένει, ἐκ τῶν γονέων εἰς τὰ τέκνα μετοχετεύονται. Τὴν ἐπιστημονικὴν ταύτην ἀλήθειαν ὑπεστήριξε θαυμασίως ὁ καθ' ἡμᾶς δόκτωρ Λουκᾶς ἐν τῷ περὶ φυσικῆς κληρονομίας ἀξιολόγῳ συγγράμματι αὐτοῦ· ἀλλὰ καὶ οἱ ἀρχαῖοι λαοὶ τὴν αὐτὴν ἰδέαν ἐπρέσβευον, καὶ ἰδίως ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ὁ πάντων ὑπέρροχος. Ἐνόησαν ἐγκαίρως καὶ ποιηταὶ καὶ φιλόσοφοι, ὅτι τὸ ἀριστοφανεστάτον γένος τῶν ἀνθρώπων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ κῆται ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ζωολογικῶν νόμων. Παραλείποντες τὰς μαρτυρίας Ὀμήρου, Ἡσιόδου, Εὐριπίδου καὶ λοιπῶν ποιητῶν, ἅτε μὴ ἐχούσας κύρος ἐν τοῖς ἐπὶ τῶν φυσιολογικῶν ἀντικειμένων φιλοσοφούμενοις, παραπέμπομεν εἰς τὸν Πλάτωνα οὕτω λέγοντα· «Καὶ μὲν εἶπον Πολιτεία, εἴαν» περ ἅπαζ ὁρμήσῃ εὖ, ἔρχεται ὥσπερ κύκλος αὐξάνομένη· τροφή γάρ καὶ παιδεύσεις χρηστὴ σωζομένη φύσει ἀγαθὰς ἐμποιεῖ, καὶ αὖ φύσεις χρησταὶ τοιαύτης παιδείας ἀντιλαμβάνομεναι ἔτι βελτίους τῶν προτέρων φάνται εἰς τε τ' ἄλλα καὶ εἰς τὸ γεννᾶν, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις.» Ἰσαύτως καὶ εἰς τὸν ἀληθῶς πολυγράμματον καὶ σοφώτατον Πλούταρχον ἐν τῷ ὑπὲρ εὐγενείας οὕτω λέγοντα· «Ἀπιστος ἡ τῶν σοφιστῶν συκοφαντία κατὰ τῆς εὐγενείας, οἱ μὲν καὶ τὰ ἐν μέσῳ καὶ πᾶσι γνώριμα σκοποῦσιν, ὅτι πρὸς τὰς ὀχρείας τοὺς εὐγενεῖς ἵππους καὶ κύνας ὠνοῦνται καὶ κιχῶνται, καὶ ἀμπέλων εὐγενῆ σπέρματα καὶ ἐλαιῶν καὶ τῶν ἄλλων δένδρων. Ἀνθρώπων δὲ οὐδὲν ὄφελος νομίζουσιν εὐγένειαν εἰς τὰς μελλούσας διαδοχάς· ἀλλ' αὐτὸ πείθονται βάρβαρον εἶναι καὶ ἑλληνικὸν σπέρμα, καὶ οὐκ οἶονται λεληθυῖας τινὰς ἀρχὰς καὶ σπέρματα ἀρετῆς συγκαταβάλλεσθαι τοῖς γεννωμένοις, ὥσπερ τῷ Τηλεμάχῳ τοῦ Ὀδυσσεὺς ἐφ'

«οὐ καὶ πάνυ τῷ ὀνόματι ποιητῆς εἴρηκεν»

Πατρὸς ἐνέστακται μένος ἡδύ.»

Ἐκ τῶν εἰρημένων συνάγεται ὅτι ἡ κατὰ γένος ἐπιφάνεια ἔχει τὴν ρίζαν ἐν τῇ φύσει αὐτῇ· καὶ ἐπομένως ἡ εὐγένεια καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς ἀπορρέουσα ἀριστοκρατία. Μόνοι δὲ οἱ σοφισταὶ καὶ ὀχλοκόποι, οἱ τὴν φύσιν αὐτὴν νὰ ἀνατρέψωσιν ἐπιζητοῦντες πρὸς ἴδιον συμφέρον, στυφελίζουσι καὶ προπηλακίζουσι τὴν εὐγένειαν. Αὕτη οὖν ἡ κατὰ γένος ἐπιφάνεια κέκτηται τὸ πρῶτιστον προσὸν τῆς αὐθεντίας, καὶ ἐπομένως τῆς ἀριστοκρατίας. Ἀλλὰ καὶ ὁ κατὰ περιουσίαν ἐπιφανὴς παρέχων τὰ πιστὰ τοῖς ἀνθρώποις διεγείρει τὴν ἰδέαν τῆς ἰκανότητος καὶ τῆς ὑπεροχῆς, ἔλκει τὴν ὑπόληψιν τῶν ὁμοίων, τὴν τῶν κατωτέρων ταπείνωσιν ἐπιτυγχάνει καὶ αὐθεντείας οὐ μικρὸν προσὸν προσκτᾶται. Καὶ οὐ μόνον τὸν ἐκ πλουσίων εὐγενῆ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν νεόπλουτον, τὸν ἐν τῷ δίφρῳ τῆς ἀμαξίας ἐξυπτιάζοντα καὶ μεγαλοπρεπῶς ὀχυόμενον, καὶ τοὶ πολλάκις ἀπαίδευτον καὶ πάσης ἀρετῆς ἐστερημένον, οἱ πλείστοι τῶν ἀνθρώπων προσκυνοῦσι καὶ γεραίρουσι καὶ ἐν ταῖς μᾶλλον πεπολιτισμέναις κοινωνίαις αὐταῖς. Κατὰ δὲ τὴν ἀληθῆ διδασκαλίαν τῆς πολιτικῆς φιλοσοφίας πᾶσαι αἱ πηγαὶ αὐταὶ τῆς αὐθεντίας, καθὼς καὶ ἡ τῶν τρόπων εὐγένεια (*aristocratie des manières de Sismondi*) πολλάκις ἐξαντλοῦνται ἢ ἀτέραμνον ὕδωρ ἐκρέουσιν. Ἀλλ' ἵνα ἐκρέῃ τὸ ἀγλάν ὕδωρ τῆς ἐλευθερίας ἔπρεπε ἡ κατὰ παιδείαν καὶ ἀρετὴν ἐπιφάνεια νὰ κατέχῃ τὴν πρώτην θέσιν τῆς αὐθεντίας καὶ νὰ ὑπάρχῃ τὸ κύριον καὶ ἀδικφιλονείκητον προσὸν αὐτῆς. Ἀτυχῶς ὅμως, ἐν ταῖς κοινωνίαις μάλιστα ἐν αἷς μόλις ὁ πολιτισμὸς ἀκροθιγῶς ἔψαυσεν αὐτῶν, ἡ κρίσις εἶναι δυσχερὴς, ἡ δὲ ἐξωτερικὴ ἐπίδειξις, ἡ ὑπόκρισις, ἡ ἀγυρτεία καὶ αἱ προλήψεις πρὸ πάντων κατισχύουσι. Δικαίως δὲ δύναται τις νὰ θαυμάσῃ τὴν καθ' ἡμᾶς ἀγγλικὴν ἀριστοκρατίαν, ἥτις κεκτημένη τὴν κατὰ γένος καὶ περιουσίαν πλούτου ἐπιφάνειαν, οὐ μόνον προσκτᾶται διὰ τῆς καλῆς ἀνατροφῆς καὶ τὴν κατὰ παιδείαν καὶ ἀρετὴν, ἀλλὰ ταύτην, ὅπου ἂν ἀπαντήσῃ, προσεταιρίζεται καὶ ἐγκολποῦται. Δὲν κατετάχθη ἐν τῇ χορείᾳ τῶν λόρδων ὁ Brougham δυνάμει τῆς περιουσίας ἢ τῆς λαμπρότητος τοῦ οἴκου, ἀλλὰ διὰ τῆς παιδείας καὶ εὐφυΐας του κατέστη ἄξιός τῆς Σωκρατείου ἀριστοκρατίας. Οὐκ ὀλίγοι δὲ ἐν Ἀγγλίᾳ διὰ τῆς παιδείας, τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς εὐφυΐας τὴν εὐγένειαν προσεκτέσαντο, καὶ ἐξ ἀσήμου εὐσημον τὸν οἶκον αὐτῶν κατέστησαν.

Ε'.

Ὅπως δὲ καταστήσωμεν ἐδρακιότεραν τὴν περὶ αὐθεντίας διδασκαλίαν, χρησιμωτάτην οὔσαν πρὸς τὸν σκοπὸν τῶν μελετῶν τούτων ἀνάγκη νὰ ἀνα-

δράμωμεν εἰς τὴν ἱστορίαν· ἀλλ' οὐδεμία ἄλλη δύναται νὰ παρᾶσχη ἡμῖν ὅλην τοσοῦτον ἀφθονον καὶ καθαρὰν ὅσον ἡ ἀρχαία τῆς Ἑλλάδος ἱστορία. Ὅταν τις θελήσῃ νὰ εἰσδύσῃ ἐν τῷ πνεύματι τῆς ἀρχαίας τοῦ ἑλληνισμοῦ ἱστορίας, θέλει εὐκόλως κατανοήσῃ ὅτι ἡ ἐκμηδένισις τῆς ἀριστοκρατίας καὶ ἡ εἰσέλασις ἐν ταῖς πολιτείαις ἀνθρώπων μηδεμίαν κεκτημένων αὐθεντίαν ἐγέννησε τὴν ἀναρχίαν, καὶ ἐγέννηεν ἡ Ἑλλὰς ἔρμαιον τῆς τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς ἐπιδεξίου δολιότητος· διότι, ὡς ἐμπροσθεν ἐρρέθη, τὸν πολιτικὸν ἢ κάλλιον εἰπεῖν τὸν διπλωματικὸν πόλεμον ἐγνώριζε καὶ ὁ Δαρεῖος, καὶ Φίλιππος ὁ Μακεδὼν καὶ ἔτι μᾶλλον ἢ καλῶς συγκεκροτημένη βωμαϊκὴ ἀριστοκρατία.

Περὶ τὸν νὰ ἀνατρέξωμεν εἰς τοὺς Ὀμηρικοὺς χρόνους, ὅταν ὁ Βασιλεὺς τῶν Φαιάκων Ἀλκίνοος προσεκάλει εἰς συνεδρίαν τοὺς Ἠγήτορας καὶ Μέδοντας, καὶ νὰ ἀναμνήσωμεν τοσαῦτα ἄλλα τοῖς πᾶσι γνωστά, τὸ ἀριστοκρατικὸν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καταμαρτυροῦντα. Περὶ τὸν ὡσαύτως νὰ ποιήσωμεν λόγον περὶ τῶν καθαρῶς ἀριστοκρατικῶν πολιτειῶν, ἐν αἷς ἐπρώτευσον καὶ τὴν πολιτείαν διεῖπον οἱ ἐξ ἡρώων, ἡμιθέων καὶ θεῶν τὸ γένος κατὰγοντες. Ἡ δημοκρατία αὐτῇ τῶν Ἀθηνῶν ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ τοῦ ἀριστοκρατικοῦ στοιχείου· ἀπέβλεπε δὲ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς ἢ πόλις, τοῦ στοιχείου τούτου ταπεινωθέντος. Καὶ τίς ἐν πρώτοις ἀγνοεῖ ὅτι ἐν τῇ καλουμένῃ δημοκρατίᾳ τῶν Ἀθηνῶν ὀλίγοι ἦσαν οἱ ἐλεύθεροι, οἱ δὲ πλεῖστοι ἦσαν δοῦλοι, ἀνδράποδα ἐνδογενῆ τε καὶ οἰκογενῆ; Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἐλευθέροις αὐτοῖς πολίταις οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος ὥρισαν ἱεραρχίαν τινά· ἡ ἱεραρχία ὅμως αὕτη, μὴ ἀποτελοῦσα στερεάν ἤδη αὐθεντίαν, δὲν ἠδυνήθη νὰ παγιώσῃ τὴν τάξιν διὰ τῆς ἐκτελέσεως τῶν νόμων τοῦ Σόλωνος· ὅθεν ἡ ἀναρχία καὶ ἡ ἀταξία ἐπεκράτησαν. Τρεῖς ἦσαν οἱ ἐπιφανέστεροι καὶ δοκιμώτεροι μεταξὺ τῶν ἀλληλομαχοῦντων καὶ στασιαζόντων Ἀθηναίων· ἕκαστος δὲ αὐτῶν ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς μιᾶς τῶν τριῶν φατριῶν. Ὁ ὑπεροχώτερος πάντων Πεισίστρατος ὑπῆρξεν ὁ ἀρχηγὸς τῶν ὑπὸ τῶν πεδαιῶν καὶ παρὰ των πιεζομένων Διακρίων ἢ Ὑπερακρίων καλουμένων. Ἐμελλε δὲ νὰ ὑπερισχύσῃ καὶ νὰ καταλάβῃ ἀποκλειστικῶς τὴν ἀρχήν· διότι Νηλεΐδης ὢν καὶ ἐκ τοῦ Κόδρου καταγόμενος ἐκέκτετο βασιλικὴν γοητείαν ὑπεράνω τοῦ Ἀλκμαϊωνίδου Μεγακλέους, καὶ τοι νομφευθέντος τὴν βασιλόπαιδα Ἀγαρίστην, καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν πεδαιῶν Λυκούργου τοῦ Ἀριστοκλείδου· καὶ διότι ὑπῆρξεν ἄνθρωπος αἰμύλος καὶ προσφιλὴς ἐν τῷ διαλέγεσθαι, βοηθητικὸς τοῖς πένησι καὶ πρὸς τὰς ἐχθρας ἐπεικὴς καὶ μέτριος. Διὰ δὲ τοὺς λόγους τούτους κατεκτήσατο τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν καὶ μονάρχης κατέστη, καὶ

οὐχὶ δυνάμει τῶν αὐτοχείρων αἰκισμῶν, ὅπερ νομίζομεν μύθευμα, ἢ δυνάμει τοῦ φλύακος τῆς ὡς θεᾶς μεταμφιεσθείσης Φύης, ὅπερ ὁ Ἡρόδοτος ἐνομάζει «πρῆγμα εὐχθέστατον.» Ὁ Πεισίστρατος ἐφαρμόσας καὶ ἐκτελέσας τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος ἐγέννηεν ἐγγυητὴς τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας τῶν πολιτῶν· συνείθισε δὲ τοὺς Ἀθηναίους νὰ πείθωνται αὐτοῖς. Καθιερώσας δ' οὕτως αὐθεντίαν ἐμπόδισε τὰς στάσεις καὶ τὴν ἀναρχίαν καὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς δυναστείας τοῦ αὐτοῦ· ἐνεργεστέραν δὲ τὴν χώραν καὶ ἡρεμαιοτέραν τὴν πόλιν ποιήσας μεγάλως τὸν ἑλληνισμὸν ὠφέλησε, καὶ ἀληθῶς Βασιλεὺς καὶ εὐεργέτης καὶ οὐχὶ τύραννος, κατὰ τὴν καθ' ἡμᾶς σημασίαν τῆς λέξεως, ἀνεδείχθη. Ὅτι δὲ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἐπέθοντο τοῖς νόμοις τοῦ Σόλωνος, καὶ οἰκοθεν παρέδωκαν τοὺς οἶκας τῆς κυβερνήσεως εἰς τὸν Πεισίστρατον, ἐξάγεται ἀριδῆλως ἐκ τῶν μέχρις ἡμῶν περιελθόντων ποιημάτων τοῦ Σόλωνος αὐτοῦ· ἐξ ὧν παρθετόμεν ὀλίγους στίχους ἐνταῦθα, περὶ τῶν Ἀθηναίων διαλαμβάνοντας, καὶ ἑτέρους πρὸς αὐτοὺς ἀπευθυνομένους·

«Οὐδ' ἱερῶν κτεάνων, οὔτε τε δημοσίων
Φειδόμενοι, κλέπτουσιν ἐφ' ἀρπαγῇ ἄλλοθεν ἄλλος·
Οὐδὲ φυλάσσονται σεμνὰ δίκης θέμεθλα.

Εἰ δὲ πεπόνθατε δεινὰ δι' ἡμετέρων κακότητα,
Μὴ τι θεοῖς τούτων μοῖραν ἐπαμφέρετε.
Αὐτοὶ γὰρ τούτους αὐξήσετε ῥύσια δόντες,
Καὶ διὰ ταῦτα κακὴν ἔχετε δουλοσύνην.
Ὑμέων δ' εἰς μὲν ἕκαστος ἀλώπηκος ἔχνεσι βαίνει.
Σύμπασιν δ' ὑμῖν κοῦρος ἔνεστι νόος.
Εἰς γὰρ γλώσσαν ὁράτε, καὶ εἰς ἔπος ἀόλον ἀνδρός,
Εἰς ἔργον δὲ οὐδὲν γιγνόμενον βλέπετε.»

Οὕτως ὁ Πεισίστρατος διὰ τῆς αὐθεντίας του κατώρθωσε νὰ γίνῃ ἕξις τὸ πειθαρχεῖν τοῖς νόμοις, καὶ ἐπέτυχεν ὥστε ἀκολούθως νὰ στερεωθῇ ἡ αὐτοκυβερνησίς (self-government) παρὰ τοῖς ἀναγωγῶν πρότερον συμπολίταις αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς δυναστείας τῶν Πεισιστρατιδῶν οἱ εὐπατρίδαι καὶ εὐγενεῖς ἐδυνάστευσον καὶ ἐκυβέρνησαν τὴν χώραν, οἷοι ὁ Κλεισθένης καὶ Ἰσαγόρας. Καὶ μέχρις οὗ μὲν ὑπὸ τῶν εὐπατριδῶν καὶ ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ἐκυβερνᾶτο ἡ πολιτεία, αἱ Ἀθηναὶ ἔλαβον τὴν μείζονα ἐπίδοσιν· ἀφοῦ δὲ ἤρχισε νὰ ἐκπίπτῃ τὸ ἀριστοκρατικὸν στοιχεῖον, ὁ δὲ Περικλῆς, ἵνα αὐτὸς μόνος ἀρχῇ, ἀνύψωσε τὸ κατώτερον στοιχεῖον, ὡς ἐρρέθη, οἱ νόμοι ἐχαλαρώθησαν, καὶ οὕτω περιῆλθον εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων ἄνθρωποι ἀνάξιοι σεβασμοῦ, οὐδὲν προσὸν αὐθεντίας φέροντες, ἡ δὲ ἀκολασία ἐπεκράτησε καὶ ἡ κοινωνία διεφθάρη. Τὴν διαφθοράν ταύτην ὁ Θουκυδίδης ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ τῆς ἱστορίας περιγράφει. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην πᾶσαι αἱ ἠθικαὶ ἰδέαι ἔλαβον ἄλλοιαν καὶ ἀντίστοι-

φον μορφήν. Ἡ κακία ἐνομιζέτο ἀρετή, καὶ ἡ ἀρετὴ κακία· ἡ αἰδώς, ἡλιθιότης· ἡ σωφροσύνη, ἀνανδρία· ἡ μετριότης καὶ κοσμία δαπάνη, ἀγροικία καὶ ἀνελευθερία καὶ οὕτω καθέξης. Οἱ σοφισταὶ δημοκοποῦντες ἐδηλητηρίασαν τὰς ψυχὰς τῶν πολιτῶν ταπεινῶσαντες τὸν πρὸς τοὺς ἀρχοντας σεβασμὸν, καὶ χαλαρώσαντες τὴν τῶν νόμων ἰσχύν. Τὰ δημοκρατικὸν κόμμα ἔχον θρασυτάτας καὶ ὑποστηρικτάς τοὺς σοφιστὰς τοὺς πρεσβεύοντας καὶ τὸ περιττὸν αὐτὸ τῶν νόμων, προσεταιρίζετο πᾶν κάθαρμα τῆς κοινωνίας. Ἐκ τούτων ὑπῆρξε καὶ ὁ διαβόητος Ἀνδοκίδης ὁ ῥήτωρ, οὗ τινος ἡ βιογραφία εἰκονίζει ἀρκούντως τὸ δημοκρατικὸν κόμμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Κλέψας οὗτος τὴν ἀνεψίαν τοῦ ἀποστέλλει αὐτὴν δῶρον τῷ βασιλεῖ τῆς Κύπρου· συλλαμβάνεται καὶ φυλακίζεται, ἀλλὰ δραπετεύει, καὶ μεταβαίνει εἰς Κύπρον, ἐκεῖθεν δὲ κλέψας πάλιν τὴν ἀνεψίαν καταφεύγει εἰς Ἠλείαν, φοβούμενος νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἀθήνας. Ἀλλὰ τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος, ἐπανελθόντος εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων, ἐπιστρέφει εἰς Ἀθήνας, ὡς ἄγνός δὲ καὶ τίμιος ἀνὴρ ἀποστέλλεται, ὁ ἄθλιος οὗτος δικηγόρος, πρεσβευτὴς εἰς Λακεδαιμόνα, ἵνα προδώσῃ τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος τοῦ· τοιοῦτοι ἦσαν καὶ οἱ Ἀγόρατοι (Λυσίας κατ' Ἀγοράτου) οἱ μεταπίπτοντες ἐκ μιᾶς φαρτρίας εἰς τὴν ἑτέραν καὶ παριστάνοντες τὴν διαφθοράν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ἐκ πολλῶν ὁμῶς συνάγεται, ὅτι ἡ εὐγένεια ἦν περὶ πολλοῦ ἐν Ἀθήναις καὶ μετὰ τὴν ταπείνωσιν καὶ ἐκπτώσιν τῆς ἀριστοκρατίας, ἥτις δὲν ἠδύνατο νὰ τηρήσῃ τὴν λαμπρότητα τοῦ οἴκου, τῶν περιουσιῶν εἰς πολλοὺς διανεμηθεῖσιν ἕνεκα τοῦ νόμου τῆς κληρονομίας. Διὰ τὴν εὐγένειάν του ἐτιμᾶτο, λέγει ὁ Πλούταρχος, Λυκοῦργος ὁ ῥήτωρ, ὁ ἀπ' Ἐρεχθέως ἔλκων τὸ γένος· καὶ διὰ τὸν ἀριστοκρατικὸν του χαρακτῆρα διέπρεψεν ἐν ταῖς δημοσίαις καὶ μεγάλως τὴν πατρίδα του ὠφέλησεν. Ὁ φοβούμενος μὲν μὴ φανῇ ὀλιγαρχικός καὶ μισόδημος, φιλόπατρις δὲ Ἰσοκράτης (Ἀριστοπαγητικός) ἐπιζητεῖ ἰσοκρασίῳ τὴν εὐκαιρίαν ἵνα ὑμνήσῃ τὸν μητροπάτορα τοῦ Ἀλκιδιδάδου Ἰππόνικον, πλούτῳ μὲν πρῶτον τῶν Ἑλλήνων, γένει δὲ οὐδενὸς ὕστερον τῶν πολιτῶν (Περὶ Ζεύους), ἢ ἄλλον τινὰ εὐγενῆ ἀριστοκρατικόν. Ἡ ἰδέα, ἡ κάλλιον εἰπεῖν ἡ γοητεία, ἐν τῇ γενεᾷ ὑπῆρξε μεγίστη ἐν Ἀθήναις καὶ καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ κατὰ Νεαίρας λόγου τοῦ Δημοσθένους καὶ ἐξ ἄλλων οὐκ ὀλίγων· ὁ θέογνος ἐθρῆναι τὴν ἐκφύλισιν τῶν γενεῶν διὰ τῆς ἀγχιστείας ἀσκήμων ἢ δούλων ἀνθρώπων. Ἡ ἀριστοκρατικὴ μερὶς προσεπάθησε παντὶ σθένει νὰ καταβάλλῃ τὸ ἄκρατον δημοκρατικὸν στοιχεῖον, ὅπερ περιερχόμενον ἐν ταῖς πράγμασι παρέλυε τὴν κυβερνητικὴν μηχανήν· καὶ ἐπέτυχε μὲν νὰ ἀναστείλῃ

τὸν ροῦν τῶν πραγμάτων ἐπὶ τινὰ χρόνον, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη τέλος νὰ ἀνθέξῃ· εἶχε μὲν ὁ Δημοσθένης πολλὴν ἰσχύν διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ λόγου, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀισχίνης δὲν εἶχεν ὀλιγοτέρους ὁπαδοὺς καὶ θιασώτας. Τὸ οὐσιωδέστερον ὄπλον τῆς ἀριστοκρατικῆς μερίδος κατὰ τοῦ ἀκράτου ὀλιγαρχικοῦ στοιχείου ὑπῆρξεν ἡ κωμῳδία· πρὸς ἐμπαιγμὸν τοῦ στοιχείου τούτου εἰσέγοντο ἐν τῇ σκηνῇ βάνανσοι ἄνθρωποι ὑπὸ τῶν σοφιστῶν προτρεπόμενοι νὰ λάβωσι μέρος εἰς τὴν πολιτικὴν. Ἀλλαντοπώλην τινὰ εἰσάγει ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τῇ κωμῳδίᾳ, Ἰππῆς, λέγοντα πρὸς τὸν παροτρύνοντα καὶ πειρώμενον νὰ πείσῃ αὐτὸν διὰ διζυρίων λόγων νὰ ἐπιληφθῇ τῆς πολιτικῆς.

« Τὰ μὲν λόγια καλεῖ με, θαυμάζω δ' ὅπως
Τὸν δῆμον οἷός τ' εἶμ' ἐπιτροπεύειν ἐγώ.
Φαυλότατον ἔργον, τοῦθ' ὅπερ ποιεῖς, ποιεῖ (ἅπαντ' ὁ
προτρύνων)

Τάραττε καὶ χόρδου' ὁμοῦ τὰ πράγματα
« Ἄπαντα καὶ τὸν δῆμον αἰεὶ προσποιῶ,
Ἵπογλυκαίνων ῥηματίῳις μαγειρικῆς.
Τὰ δ' ἄλλα σοὶ πρόσσετι, ὀηματογονικά,
Φωνὴ μιὰρὰ, γέγονας κακός, ἀγοράτος εἶ,
Ἐχεις ἅπαντα πρὸς πολιτείαν, ἃ δεῖ.
Ἀλλὰ στεφάνου, καὶ σπένδε τῷ Κοσλέμῃ.

Ἡ δὲ πενία τοῦ δημοκρατικοῦ στοιχείου καὶ ἡ ἐκ ταύτης δυσχέρεια τῆς εἰς τὰ τῆς πολιτείας ἀνυψώσεως αὐτοῦ προὐκάλεσε καὶ τὴν ἰδέαν αὐτὴν τῆς κοινοκτημοσύνης, ὡς δῆλον γίγνεται ἐκ τῶν κωμῳδιῶν ὁ Πλούτος καὶ αἱ Ἑκκλησιασάζουσαι ἐνθαδ' ἡμεῖς· στατος ποιητῆς, ἵνα ἐμπαιξῇ τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τῆς πολιτείας, παρίστησιν ἐπινοοῦσαν τὴν ἰδέαν τούτην πρὸς διόρθωσιν τῶν πραγμάτων τὴν γυναικα ἐνὸς ἀθλίου δουλευτοῦ, ὅστις μὴ ἔχων δεύτερον ἱμάτιον ἐφόρεσε τὸ χιτῶνιον τῆς γυναικὸς του. Οὐ μόνον ὁ Ἀριστοφάνης, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ποιηταὶ ἐθρῆνουν τρόπον τινὰ τὴν πατρίδα των κωμωδοῦντες τὴν ἐν ταῖς πράγμασι εἰσέλασιν ἀνθρώπων βαναύσων καὶ ἄνευ τινὸς ἀνατροφῆς. Ὁ Εὐπολις ἐν τινι χωρίῳ ὅπερ διασώθη οὕτως ἀποφαινεται·

« Καὶ μὴν ἐγὼ πολλῶν παρόντων οὐκ ἔχω τί λέξω.
Οὕτω σφόδρα ἀλγῶ τὴν πολιτείαν ὅρων παρ' ἡμῖν,
Ἡμεῖς γὰρ οὐχ οὕτω τίς τις ἠκούμεν, ὡ γέροντες,
Ἀλλ' ἦσαν ἡμῖν τῇ πόλει πρῶτον μὲν οἱ στρατηγοί·
Ἐκ τῶν μεγίστων οἰκιῶν, πλούτῳ γένει τε πρῶτοι,
Οἱς ὡς περὶ θεοῖσι νύχόμεθα· καὶ γὰρ ἦσαν
Ὅταν' ἀσφαλῶς ἐπράτταμεν νομὴ δ' ὅποι τύχοιμεν,
Στρατευόμεθα ἐλούμενοι καθάρματα στρατηγούς.»

Ὁ Σωκράτης καὶ οἱ περὶ αὐτὸν, ὡς ἐκ πολλῶν δύνανται τις νὰ εἰκάσῃ, ἐρῶντες τὴν πατρίδα κατατηχομένην καὶ εἰς τὸν ὀλεθρον βαίνουσαν, καὶ τοὺς μὲν σοφιστὰς τὴν ἀκολασίαν διδάσκοντας, περιέποντας δὲ καὶ ὑποθάλλοντας τοὺς δημοκρατικούς, οἵτινες, ὡς λέγει ὁ Ξενοφῶν ἐν τῇ Ἀθηναίων πολι-

ταῖς, «τοὺς μὲν χρηστοὺς ἀτιμοῦσι καὶ χρήματα ἀφαιροῦνται, καὶ ἐξελαύνουσι, καὶ ἀποκτείνουσι, τοὺς δὲ πονηροὺς αὖξουσιν», θεωροῦντες, ὅτι τὸ ἀριστοκρατικὸν στοιχεῖον εἶχεν ἤδη ἐκπέσει, διότι οἱ μεγάλοι οἴκοι, κατὰ τὸν Ἰσοκράτην, ἔκειντο ἐν τοῖς τάφοις, ἐνόησαν νὰ στηρίξωσι τὴν κατὰ παιδείαν καὶ ἀρετὴν ἐπιφάνειαν· ἀλλὰ ἡ διαφθορὰ ἐφθασεν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὥστε δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιτύχωσιν· ὁ δὲ Σωκράτης εὗρέθη μεταξὺ τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος καὶ τοῦ ἀριστοκρατικοῦ τῆς παλαιᾶς ζύμης, μεταξὺ σφύρας καὶ ἄκμωνος· ἐφάνη πολέμιος καὶ τοῦ μὲν καὶ τοῦ δὲ, καὶ ἐγενεῖν οὕτω θῦμα τῆς φιλοπατρίας καὶ ἀρετῆς του (1).

Πρὶν εἶτι φθάσωσι τὰ πράγματα εἰς τὴν ἐλευσινὴν κατάστασιν εἰς ἣν τὰ ἦν ὁ Δημοσθένης, ὅστις εὐχρηθεὶς ὅπως καταστραφῶσιν οἱ πονηροὶ ἐφοβήθη μὴ ἄρδην ἡ πόλις ἀπολεσθῇ, μόλις δὲ ἠδυνήθη νὰ θέσῃ μικρὸν φραγμὸν διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ λόγου εἰς τοὺς ἐμπορευομένους τὰ ναυάγια τῆς Ἑλλάδος, πολὺ πρότερον, λέγω, φιλοπάτριδες ἐκ τῶν ἀρίστων Ἑλλήνων, ἐννοοῦντες ὅτι τὸ δημοκρατικὸν πνεῦμα αὖξει τοὺς πονηροὺς καὶ φέρει τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸν ὄλεθρον, ὑπερεπήνουν τὴν μοναρχίαν ἐν αὐτῇ τὴν σωτηρίαν βλέποντες. Ὁ Εὐριπίδης καὶ ἄλλοι ποιηταί, λέγει, ὁ Πλάτων ἐν τῇ πολιτείᾳ αὐτῇ, ὡς ἰσόθεον τὴν τυραννίδα (βασιλείαν) ἐγκωμιάζουσιν. Ὁ δὲ Ἰσοκράτης ὁ φιλόπατρις καὶ ἐνάρετος οὗτος ῥήτωρ, ἐν ἅπασιν τοῖς λόγοις αὐτοῦ τὰς ἀρετὰς τῶν προγόνων τοὺς Ἀθηναίους ἀναμνησκῶν, ἔγραψε πρὸς τὸν Νικοκλέα καὶ ἐνεθάρρυνεν αὐτὸν νὰ ἐμμένῃ ἐν τῇ βασιλείᾳ· ἀπαριθμῶν τὰς διὰ τῶν βουλῶν ὑπεκκαιομένας φιλαρχίας καὶ φιλοχρηματίας τὰς μαστιζούσας τὸν φιλήσυχον καὶ φιλεργὸν λαόν.

Σ'.

Μεταβαίνοντες ἤδη νὰ πραγματευθῶμεν περὶ τοῦ ἀρμόζοντος ἡμῖν πολιτεύματος τοῦ δυναμένου νὰ ἐκριζώσῃ ἡ ἐλαττώσις τὰ ἐκ τῆς ἐπιβροχῆς τοῦ κλίματος καὶ τῆς ἐπιδράσεως τῶν βιωτικῶν περιστά-

σεων ἐλαττώματα, ἅμα δὲ νὰ ἐγγυηθῇ ἡμῖν τὴν ὅσον ἔνεστιν ἀσφαλεστέραν προσωπικὴν καὶ κοινωνικὴν ἐλευθερίαν, ὀφείλομεν νὰ προσθέσωμεν πρὸς ταῖς ἐμπροσθεν ἀριθμηθείσαις περιστάσεσι καὶ ἑτέραν ἐκ τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος προκύψασαν. Περαιωθέντος τοῦ ἀγῶνος καὶ τῆς Ἑλλάδος ἀποκατασταθείσης οἱ μὲν γεωργοὶ, οἱ βιομήχανοι, οἱ χειρωνακτοὶ καὶ ἐν γένει οἱ ἀποχειροβίωτοι ἐπανήλθον εἰς τὰ συνήθη ἔργα των, καὶ εὗρέθησαν ἴσως εἰς θέσιν ἂν οὐχὶ ἀρίστην, τοῦλάχιστον οὐχὶ κατωτέραν τῆς προηγουμένης. Ἀλλ' οἱ πρότερον ἀνετωτέρως ζῶντες, ἕνεκα δὲ τοῦ ἀγῶνος τὰς περιουσίας των ἀπολέσαντες, τὰ κτήματα καὶ τὰς οἰκίας των κατεστραμμένως ἰδόντες, εὗρέθησαν φυσικῶς τῷ λόγῳ εἰς λίαν κρίσιμον θέσιν ὑπὸ τῆς ἐσχάτης πενίας μαστιζόμενοι· ὅθεν, μὴ ἔχοντες ἄλλον πόρον ζωῆς, ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγωσιν εἰς τὰς τοῦ δημοσίου ὑπηρεσίας. Ἡὔξησεν ἐξ ἀνάγκης ὁ ἀριθμὸς τῶν δημοσίων θέσεων· διότι ἐδέχθη νὰ ζῶσιν οὐκ ὀλίγοι ἐκ τῆς συνεισφορᾶς, ἢ ἐστὶ τῆς φορολογίας τῶν ἐργατικῶν ἐν γένει τάξεων· ἠὔξησεν ἐπομένως ἡ μανία τῶν δημοσίων θέσεων· ὁ δὲ μηνιαῖος μισθὸς τῶν τε βουλευτῶν καὶ γερουσιαστῶν μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1843 ἐπῆγασεν ἐκ τῆς αὐτῆς αἰτίας. Ἐκαστος τῶν ἀνθρώπων ἕνεκα τῶν εἰρημένων περιστάσεων συνεκέντρωσε πᾶσαν αὐτοῦ τὴν μέριμναν εἰς τὴν ἰδίαν ἀποκατάστασιν· εἶχεν ἀνάγκην βεβαίως νὰ οἰκοδομήσῃ οἰκίαν, νὰ εὕρῃ τοὺς τρόπους ἵνα καλλιεργήσῃ τὸν ἀγρὸν του καὶ καθεξῆς. Ἐκ τούτου ἐπῆγασεν ἀναγκάτως μόνου τοῦ προσωπικοῦ συμφέροντος ἡ φροντίς· ἐγεννήθη ὁ ἐγωισμὸς καὶ ἡ τῶν γενικῶν συμφερόντων ἀψηφισία, τὸ δὲ σύνταγμα ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἐλευθερίας διὰ μόνον τὸν λόγον τοῦτον ἴσως ἐγένετο.

Προτοῦ δὲ προβῶμεν νὰ λαλήσωμεν περὶ τῶν βάσεων τοῦ οὐσιώδους μέρους τοῦ πολιτεύματος, διότι τὰ καθέκαστα δὲν ἀρμόζουσιν εἰς τὸ πνεῦμα τῆς μελέτης ταύτης, ὀφείλομεν ὅπως εὐκολυνθῶμεν εἰς τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἀκανθώδους τούτου ζητήματος, νὰ ἀναμνήσωμεν ὅτι ἀπεφάνητο περὶ τῆς συνταγματικῆς πυρείας ἡμῶν ὁ περιώνυμος Mill, ἐπίμορφον καὶ ἐπίφορον ταύτην εὐρίσκων. Ἐπισκεφθεὶς οὗτος τὴν Ἑλλάδα καὶ διατρίψας τρεῖς περίπου μῆνας, ἐν τῷ συγγράμματι ὑπερ ἐξέδωτο πρὸ δύο περίπου ἐτῶν, «Περὶ ἀντιπροσωπικῆς Πολιτείας», λόγον ποιεῖται περὶ ἡμῶν περιφρονητικῶς ἐν τῷ κεφαλαίῳ, ἐνθα πραγματεύεται περὶ τῶν ἐναντιουμένων εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος. Ἡσθάνθημεν φυσικῶς τῷ λόγῳ βαθεῖαν λύπην ἀναγνώσαντες τὰ περὶ ἡμῶν εἰρημένα. Ἀλλ' ἴδιον μόνον τοῦ ἀγοραίου νὰ ἀντικρούσῃ ταῦτα διὰ σοφισμάτων καὶ ψευδολογιῶν καὶ ὅλως ἀνοίκειον τῷ σπουδαίῳ. Ἡμεῖς

(1) Οὕτως ἐξηγεῖται, νομίζομεν, ὁ λόγος δι' οὗ ὁ Ἀριστοφάνης, ἀριστοκρατικὸς τῆς παλαιᾶς ζύμης, οὐ μόνον ἐκωμώδησε τὸν Σωκράτην, ἀλλὰ καὶ τὴν κατ' αὐτοῦ κατηγορίαν διετύπωνεν· ὁ Σωκράτης ἐδεδούτετο τὴν κακοήθειαν τῶν δημοκρατικῶν, ἀλλὰ περιεφρόνει καὶ τὴν κατὰ γένος ἐπιφάνειαν τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους θαυμαζομένην. Ὁ Σωκράτης τῶντι οὕτως ἀποφαίνεται ἐν Θεαιτήτῳ περὶ τῆς κατὰ γένος ἀριστοκρατίας· «Πάππων καὶ προγόνων» μυριάδες ἐκάστῳ γεγονάσι ἀναρίθμητοι ἐν αἵ, πλούσιοι» καὶ πτωχοὶ καὶ βασιλεῖς καὶ δοῦλοι βάρβαροί τε καὶ «Ἕλληνες». Ὁ δὲ Denis ἐν τῷ βραδευθέντι θαυμασίῳ αὐτοῦ συγγράμματι «Histoire des théories et des idées morales dans l'antiquité» ἀπορεῖ πῶς ἡ ἀριστοκρατικὴ μερὶς κατέτρεξε τὸν Σωκράτην ἀριστοκράτην ὄντα.

ὀφείλομεν νὰ δείξωμεν ὅτι γνωρίζομεν τὰ ἡμέτερα ἐλαττώματα καὶ δυνάμεθα νὰ ἐκτιμήσωμεν τὰς παρ-
αγούσας αὐτὰ περιστάσεις, καὶ πειρώμεθα παντὶ
σθένει νὰ βελτιώσωμεν τὰ ἥθη ἡμῶν, νὰ ἀναπτύξω-
μεν τὰς νοερὰς δυνάμεις καὶ νὰ φανῶμεν ἐντὸς ὀλί-
γου χρόνου ἄξιοι τοῦ εὐκλεοῦς ὀνόματος ὅπερ φέρο-
μεν. Δὲν δυνάμεθα ὁμῶς νὰ μὴ κηρύξωμεν, ὅτι εἴτε
ἐνεκ τῆς φυλῆς, εἴτε τοῦ κλίματος, ἐκληρονομήσα-
μεν τὴν θαυμασίαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εὐμά-
θειαν, ὥστε νὰ ἐπιτύχωμεν ἐντὸς βραχείας χρόνου
ὅ,τι ἄλλοι λαοὶ μετὰ παρέλευσιν πολλῶν αἰώνων.

Ὁ διάσημος πολιτικὸς φιλόσοφος ἐν τῷ μνησθέντι
συγγραμμάτι ὠνόμασε τοὺς βουλευτὰς ἡμῶν θηρευ-
τὰς θέσεων, τὰ δὲ κόμματα, φατρίας ῥυπαράς, φι-
λάρχους ἢ φιλαύτους, τοὺς δὲ εἰς τὴν διεύθυνσιν
τῶν πραγμάτων ἀλληλοδιαδόχως περιελθόντας, πο-
λιτικούς τυχοδιώκτας, καὶ τελευτῶν ἀναγγέλλει ὅτι
τὸ μικρὸν ἀγαθὸν ὅπερ δύναται νὰ πράξῃ ἡ ἀπόλυ-
τος μοναρχία, καταστρέφει τὸ κοινοβουλευτικὸν σύ-
στημα μὴ δυνάμενον νὰ ἐφαρμοσθῇ.

Πρῶτον μὲν τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος δὲν ἀγνοεῖ τὸν
οὐσιώδη ὄρον, ὅν ὁ συγγραφεὺς καὶ πάντες οἱ περὶ
ἀντιπροσωπικῆς πολιτείας πραγματευθέντες θεω-
ροῦσιν ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ κοι-
νοβουλευτικοῦ συστήματος ὅτι, δηλαδή, οἱ περιερ-
χόμενοι ἐν ταῖς βουλαῖς καὶ διέποντες τὴν πολιτείαν
δέον ἵνα ᾧσι ἄνδρες πλήρεις ἀκεραιότητος καὶ αὐ-
ταπαρνησίας καὶ ἐν γένει μεγάλης ἀρετῆς, εἰς μόνον
τὸ γενικὸν συμφέρον ἀποβλέποντες καὶ οὐχὶ εἰς
τὸ ἴδιον. Δὲν ἐλησμόνησε τὸν Πλάτωνα λέγοντα ἐν
τοῖς νόμοις «ὅτι πολιτικὴ καὶ ἀληθεὶς τέχνη οὐ τὸ
»ἴδιον ἀλλὰ τὸ κοινὸν ἀνάγκη μέλει· τὸ μὲν γὰρ
»κοινὸν συνδεῖ, τὸ δὲ ἴδιον διασπᾷ τὰς πόλεις· καὶ
»ὅτι συμφέρει τῷ κοινῷ τε καὶ ἰδίῳ τῶν ἀμφοῖν,
»ἦν τὸ κοινὸν τεθῇται καλῶς μᾶλλον ἢ τὸ ἴδιον.»
Δεύτερον δὲ ὅτι τὸ ἀντιπροσωπικὸν σύστημα τίθησι
τὸν ἀνώτατον ἄρχοντα ὑπεράνω τῶν ἀμαρτημάτων
τῶν φύσει ἐγκειμένων τοῖς ἀνθρώποις, ἀνεύθυνον καὶ
τῷ ὄντι ἰσόθεον, τοὺς δὲ ὑπουργοὺς ὑπευθύνους, ὥστε
τὰ βέλη τῆς κοινωνίας κατ' αὐτῶν νὰ ἐξακαντίζων-
ται ἐν περιπτώσει ἀμαρτίας· καὶ οὕτω νὰ μὴ συμ-
βαίνοισι καταλύσεις δυναστειῶν, ὅπερ γεννᾷ ἐριδας,
διχονοίας, ἐμφυλίους πολέμους, μεγίστην θηλαδὴ
ζημίαν τῶν λαῶν καὶ ὀπισθοδρόμησιν. Γνωρίζει δὲ
ὁ σοφὸς **Mill** ὅτι καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι αὐτοῦ ἐλη-
σμόνησαν οἱ συνταγματικώτατοι λόρδοι τὴν ἀρχὴν
τοῦ ἀνευθύνου, πολὺ μᾶλλον ἢ οἱ πρὸ ὀλίγου ἀνα-
γεννηθέντες Ἕλληνες. Ὅτε ὁ Γεώργιος Γ' προσεκάλει
κατ' ἰδίαν βουλευτὰς καὶ γερουσιαστὰς ἀπειλῶν μάλιστα
αὐτοὺς ἵνα μὴ ψηφοφορήσωσιν ὑπὲρ τοῦ ὑπουρ-
γείου ἐν ᾧ μάλιστα συνυπουργεῖεν ὁ **Fox**, οὗτοι πα-
ραπανούμενοι κατήγγειλαν τρόπον τινὰ τὸν Βασιλέα

ὅτε ἐπεμβαίνοντα εἰς τὰς συνειδήσεις αὐτῶν, ὁ δὲ
μέγας τῶν **Pitt** ἀναμνηστικὸν τὸ ἀνεύθυνον τοῦ
Βασιλέως ἀπεστόμωσεν αὐτούς. Δὲν ἐννοοῦμεν νὰ
δικαιολογήσωμεν ἑαυτοὺς διὰ τῶν ἀμαρτημάτων τῶν
ξένων, διότι νομίζομεν τοῦτο πρᾶγμα εὐθεστάτον,
ἀλλὰ ἐν παρῶδω ταῦτα ἀναφέρομεν, ὅπως κατα-
στήσωμεν τοὺς φέγοντας ἡμᾶς ἥττον τραχεῖς. Ὅτε
διέτρεχεν ἐν Ἑλλάδι ἱσως ἤκουσεν ὅτι καὶ παρ' ἡμῖν
ἐντιμοὶ ἄνδρες πολλάκις διὰ τοῦ τύπου ἐπέπεσαν
λάθρως κατὰ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, οἵτινες εὐρί-
σκόμενοι ἐκτὸς τοῦ ὑπουργείου σφοδρῶς ἀντεπολι-
τεύοντο ἵνα κορέσωσι τὴν φιλαρχίαν των, ὅτε δὲ
εἰς τὸ ὑπουργεῖον ἀνέβαινον τὰ πάντα λίαν καλὰ
ἐβλεπον, τὰ πάντα δὲ ἐθυσίαζον καὶ τοὺς νόμους
αὐτοὺς ἐνέπαιζον, τὰ ἱερὰ θέμεθλα τῆς δίκης δια-
σεύοντες· διότι καὶ ἐπιστολαὶ ἐκ περιστάσεως ἐρω-
ράθησαν εἰς εἰρηνοδίκας ἀπευθυνόμεναι, αὐτοῖς ἐπι-
τάττουσαι ὅπως δικάσωσι κατὰ τὸ δοκοῦν τῶν ὑπο-
στηρικτῶν συμφατρικστῶν των. Ὑψωσαν φωνὴν οἱ
τίμιοι ἄνθρωποι κατ' ἐκείνων, οἵτινες, ἵνα ὑποστη-
ριχθῶσιν εἰς τὰς ὑπουργικὰς των ἐδρας, χαρίζόμενοι
τοῖς νομοθέταις ἐπολλαπλασίασαν τὸν ἀριθμὸν τῶν
δημοσίων ὑπηρετῶν, καὶ κατέστησαν πολλοὺς ἀρ-
γούς, τρεφομένους ὑπὸ τῶν ἰδρώτων τῆς φορολο-
γαυμένης τάξεως τοῦ λαοῦ. Ἦγειρον φωνὴν κατὰ
τῶν βουλευτῶν καὶ γερουσιαστῶν, οἵτινες, ἐξαιρέσει
ὀλίγων, παρέτεινον ἀείποτε τὰς συνόδους ἐπὶ ὀλό-
κληρον ἔτος, ἵνα ἀπολαύσωσι τὸν μηνιαῖον μισθὸν
καθ' ὅλους τοὺς μῆνας· ὅτε δὲ ἐτέθη ὅριον τῶν συν-
όδων ὁ ἕκτος μῆν, πλὴν ὀλίγων ἐναντιωθέντων οἱ
πλεῖστοι συνεταράχθησαν, ἐκραύγασαν, μάλιστα οἱ
ἰσόβιοι γερουσιασταί, καὶ, κεκλεισμένων τῶν θυρῶν
συνεδριάσαντες, ἐπέτυχον τὸν μισθὸν ὀλοκληροῦ τοῦ
ἔτους καὶ ἀριδῆλως ἐξελέγχθησαν ὑπὲρ τῶν ἰδίων με-
ριμνῶντες, καὶ οὐχὶ ὑπὲρ τῶν γενικῶν συμφερόντων.
Ἐσαύτως ὁ τύπος ἐλάλησε πολλάκις κατ' ἐκείνων
τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες τοτὲ μὲν σφοδρῶς ἀντιπολι-
τευόμενοι, τοτὲ δὲ χαμερπῶς κολακεύοντες καὶ ἐκ-
λιπαροῦντες τὴν αὐλὴν ἐπέτυχον θέσεις προσοδοφό-
ρους, ὥστε καὶ μεγαλοπρεπῶς, ἢ ἐπὶ τὸ εὐσχημότε-
ρον, ἀξιοπρεπῶς νὰ ζῶσι, καὶ μέρος τοῦ μισθοῦ νὰ
ἀποταμιεύωσιν ἐπὶ τῆς ῥάχεις τῆς ἀτυχοῦς πατρί-
δος. Τὴν ἐκρυθμον καὶ τυραννικὴν ταύτην κατὰστα-
σιν ἐνόουν οὐκ ὀλίγοι ἐκ τῶν ἐντίμων πολιτῶν, καὶ
πολλάκις ἐστηλίτευσαν αὐτήν, ἐν ᾗ οὐδὲν ἄλλο ἐβλε-
πον εἰμὴ μέσον χρηματισμοῦ καὶ τροφὴν τῶν παθῶν
ὀλίγων ἀνθρώπων, ὄργανον δηλονότι τυραννίης τὸ
σύνταγμα καὶ οὐχὶ ἐγγόχσιν ἐλευθερίας. Ἐάν δὲ ὁ
ἐργατικὸς λαὸς δὲν ἐνέει τὴν κατὰστασιν ταύτην,
τοῦτο ὑπῆρξεν ἐπίσης ἀποτέλεσμα τῶν βιωτικῶν
αὐτοῦ περιστάσεων· μὴ γὰρ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πρὸ
αἰώνων ἐκπολιτισθείσῃ Ἀγγλίᾳ ἔπαυε ὁ λαὸς ἐννοῇ

τὸν δίκαιον ἢ ἄδικον μηχανισμόν τῆς πολιτικῆς μηχανῆς; ὅπως δὴποτε ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς θείῃ τινὶ ἐπιπονοῇ καὶ χάριν τῆς αὐτοφθοῦς εὐφυΐας του ἐνόησαν ἀπ' ἀρχῆς τὸ σπουδαιότερον πάντων, ὅτι δηλαδή, ἕνεκα τῶν προηγηθεῖσιν περιστάσεων, δὲν ὑπῆρχον ἐν τῇ κοινωνίᾳ οἱ ἀριστοὶ, οἱ ἔχοντες τὴν αὐθεντίαν καὶ ἐπομένως τὴν δύναμιν, ὥστε νὰ ἐφαρμόζωσι καὶ ἐκτελῶσι τὸν νόμον τὸν σώζοντα τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν. Ἐνόει ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς, ὅτι ἡ κοινωνία εἶχεν ἀνάγκην ἡθοποιήσεως· αὕτη δὲ ἐπιτυγχάνεται μάλιστα διὰ τῆς τιμωρίας τῶν παραβαινόντων τὸν νόμον· πρὸς δὲ τοῦτο ὅτι ἀπαιτεῖται καὶ δύναμις καὶ χρόνος, ὡς ἂν εἶχεν ἐγκεχυράμενα ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ τὰ σοφὰ ταῦτα λόγια τοῦ Πλουτάρχου· «τὸ μὲν εὐθὺς ἐπιχειρεῖν ἡθοποιεῖν» καὶ μεθαρμύττειν τοῦ δήμου τὴν φύσιν οὐ βράδιον» οὐδ' ἀσφαλές, ἀλλὰ καὶ χρόνου δεόμενον πολλοῦ» καὶ μεγάλης δυνάμεως. Ὅθεν τὸ ἔθνος ἐννοοῦν, ὅτι, ὡς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ πολιτικῇ, ὕταν, «σπάνιον εὑρεῖν ἄνδρας πολλοὺς διαφέροντας κατ' ἀρετὴν, (1)» ὁφείλει νὰ ἀφιερῶθῃ εἰς ἓνα, ἐζήτησε τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν τὸν ὑπεροχώτερον μεταξὺ τῶν ὁμογενῶν του. Μόλις ἐπάτησε τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος ὁ μέγας οὗτος ἀνὴρ, καὶ ἡ τάξις, ἡ πρωτίστη βᾶσις τῆς ἐλευθερίας, ἐπεκράτησεν. Ἀλλ' αὐτῶς πανοῦργος ἐξωτερικὴ ἐνέργεια, μᾶλλον φανερά καὶ οὐχὶ κεκρυμμένη, ἦν δὲν ἀγνοοῦσι βεβαίως οἱ φέγοντες καὶ περιφρονοῦντες ἡμᾶς, (διότι ἡμεῖς οἱ ἡμιδάρβαροι καλούμενοι, οἱ εἰς τὰς ἐσχατίας τῆς Εὐρώπης τὰς τῇ Ἀνατολῇ προσπελαζούσας οἰκοῦντες γνωρίζομεν τὰς ἐξωτερικὰς ἀντιζηλίας καὶ ῥαδιουργίας, δι' ὧν ἐξέπεσε τοῦ θρόνου ἡ Αὐτοῦ Μεγάλη Μαγαλειότης ὁ αὐτοκράτωρ Soulouque, καὶ ἀνέβη εἰς τὴν προεδρείαν τοῦ δημοκρατηθέντος Χαϊτίου ἡ Αὐτοῦ Μεγάγχρους Ἐξοχότης ὁ Gessfard) ὁθναίᾳ, λέγω, καὶ μισέλλην ἐνέργεια ὠφεληθεῖσα ἐκ τῆς ἀπειρίας καὶ τῆς ἐλλείψεως πολιτικῆς ἀγωγῆς ἀνθρώπων ἄλλως ἀγαθῶν καὶ φιλοπατρίδων καὶ μεγάλως ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς πατρίδος μαχθησάντων, ἤγειρε πόλεμον κατὰ τοῦ ἐξοχωτέρου τῶν Ἑλλήνων καὶ βαρέως ἐπλήγωσε τὴν πατρίδα.

Καταστρεπτικῆς ἀναρχίας ἐπισκηψάσης μετὰ τὸ θλιβερόν τοῦτο συμβᾶν, ὁ λαὸς ὁ Ἑλληνικὸς δὲν παρέδωκε τοὺς οἴκους τῆς πολιτείας εἰς τινὰ ἐκ τῶν ὁμογενῶν του μὴ εὐρίσκων τὸν δυνάμενον νὰ παράσχῃ καὶ τὴν ἐλαχίστην ἐγγύησιν αὐτῷ, ἀλλὰ ἐπέτευσσε τὰς μεγάλας δυνάμεις ἵνα ἀποστείλωσιν αὐτῷ Βασιλέα, τὸν φέροντα τὴν γοητείαν ἕνεκα τῆς βασιλικῆς γενεᾶς καὶ ἐπομένως τὴν αὐθεντίαν, καὶ δυνάμενον οὕτω νὰ στηρίξῃ τὸν νόμον τὸν διανέμοντα τὴν ποθητὴν ἐλευθερίαν ἐκάστῳ πολίτῃ.

(1) Βιβ. Γ'. Κεφ. Ι. Ζ.

Φοβηθὲν δὲ τὸ ἔθνος μὴ ἡ βασιλικὴ αὐθεντία δὲν ἀρκέσῃ πρὸς κατάρτισιν ὑλικῆς δυνάμεως, ἐζήτησε νὰ συνοδευθῇ ἡ βασιλεία ὑπὸ στρατιωτικῆς δυνάμεως. Εἶχε μὲν ὀρισθῇ καὶ τὸ πρωτόκολλον κυρωθῇ δι' αὐτὴν ἡ πολυπαθὴς Ἑλλὰς ἀνηγορεύετο εἰς τὸν βασιμὸν τῶν βασιλείων, ἀλλὰ κατὰ κακὴν τύχην ἡ συνταχθεῖσα μετὰ τὴν πτώσιν Καρόλου τοῦ Γ', Βασιλέως τῆς Γαλλίας, διπλωματεῖα ἐξελέξατο Βασιλέα μειράκιον δεκαοκταετὲς, ἐν ᾧ πάντες ἐνόουν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς εἶχεν ἀνάγκην ἀνδρός· τὴν ἐλλειψὶν ὅμως ταύτην μικρὸς χρόνος ἐπανώρθωσε, τῆς δὲ συνοδευσάσης τὸν Βασιλέα Ἀντιβασιλείας ἡ μόρφωσις τὰ πάντα διέστρεψεν. Ὅργανον δολίας καὶ ἐπιβούλου πολιτικῆς ἡ Ἀντιβασιλεία, ἀφοῦ κατηνάλωσε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ δανείου τῶν ἐξήκοντα ἑκατομμυρίων ἐνθεν κἀκεῖθεν, καθὼς καὶ ἕτερον ἐκ πέντε ἑκατομμυρίων, ἐσπείρεν ἄκανθας καὶ τριβόλους εἰς τὴν πορείαν τῆς κυβερνήσεως τοῦ Βασιλέως. Συνέστησε δικαστήρια ἐνόρκων, ἅπερ ἐν τῇ πρὸ αἰώνων ἐκπολιτισθείσῃ Γαλλίᾳ, καὶ χριστιανικῶς κυβερνηθείσῃ, εἰσέτι χωλαίνουσιν ἐν τισιν ἐπαρχίαις, ὡς πρὸ ἐτῶν ἐν τῇ Ἐπιθεωρήσει τῶν Δύο Κόσμων ἀνέγνωμεν. Ἐν δὲ τῇ Ἑλλάδι, ἐνθα δὲν εἶχομεν εἰσέτι τὴν ἀναγκαίαν διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν ἀγωγὴν, οὐδὲ οἰκίαν νὰ κατοικήσωμεν, ἐμελλεν ἀναγκαίως τὸ σύστημα τοῦτο νὰ αὐξήσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν κακουργημάτων· διότι μόλις τὸ τρίτον τῶν ἐνόχων κατεδικάζοντο ὑπὸ τῶν ἐνόρκων, ἡ δὲ λέξις ἀθῶος παρωδία διὰ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατέστη· οὕτω δὲ ἀντὶ νὰ ἐλπίσωμεν ἡθοποιήσιν, εἶδομεν διὰ τῶν κατ' ἔτος ἐκδιδομένων ἐκθέσεων τῶν εἰσαγγελέων τῶν ἐφετῶν, μετὰ συντριβῆς τῆς καρδίας παντὸς φιλοπόλιδος καὶ τιμίου ἀνθρώπου, τὸν ἀριθμὸν τῶν κακουργημάτων διπλάσιον σχετικῶς πρὸς τὰς ἄλλας χώρας τῆς Εὐρώπης.

Ἀντιπροσωπικοῦ συστήματος μὴ ὑπάρχοντος ἤδη, ἡ Ἀντιβασιλεία ἀφῆκε τὸν τύπον ἐλεύθερον, ὥστε ἡ ἀνώμαλος καὶ ἀντιφατικὴ αὕτη κατάστασις ἐγέννησε σφοδρὰν ἀντιπολίτευσιν καὶ κατέστησε τὸν τύπον φόβητρον τῆς ἐξουσίας πρὸς ἐπίτευξιν προσωπικῶν συμφερόντων· οὕτω δὲ κατάρθωσεν ὁ συντάκτης ἐφημερίδος κατὰ τὸ ἔτος 1838 νὰ γίνῃ σύμβουλος ἐν τινὶ ὑπουργείῳ καὶ παρ' ὀλίγον καὶ ὑπουργός.

Συνέστησεν ἡ Ἀντιβασιλεία σύστημα δημοσίας ἐκπαιδεύσεως καὶ ἄδικον καὶ ἀσύμφορον· τὴν μὲν προκαταρκτικὴν ἢ ποιητικὴν (instruction primaire) ἐπιτάξασα εἰς βάρος τῶν δήμων τῶν συγκεκριμένων συνήθως ἐξ ἀπόρων γεωργῶν, τὴν δὲ λυκιακὴν τὴν ἐν ταῖς πόλεσι ἰδρυμένην, ἐνθα οἱ εὐκαταστατότεροι διαβιόουσιν, εἰς βάρος τοῦ δημοσίου. Ἐγένετο δὲ αὕτη πρόξενος οὐ μικρᾶς ζημίας· διότι ἐπαισθητὴ μετὰταξις (déclassement) συνέβη ἐν τῇ πτωχῇ καὶ ἀρτισυστάτῃ ἡμῶν κοινωνίᾳ· ἡύξησεν οὕτως ὁ ἀριθ-

μὸς τῶν ἀπαιτούντων δημοσίας θέσεις· ὥσπύτως ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν μεταναστευόντων πρὸς ἐπιτυχίαν συμφερόντων ἀρμοζόντων τῇ ἀναλόγῳ ἀνατροπῇ καὶ παιδεύσει αὐτῶν· ἤλαττώθη δὲ σχετικῶς ἢ δὲν ὑψήσεν ἀναλόγως ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς τὰς τέχνας καὶ τὴν γεωργίαν ἀποδυομένων· ἡ δὲ βιομηχανία καὶ αἱ τέχναι κεῖνται παρ' ἡμῖν εἰς τὰ σπάργανα, ἐν ᾧ εἰσὶν ἡ βία καὶ τὸ θεμέλιον τῆς ὕλικῆς εὐημερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ. Αἱ διὰ βραχέων ἐκτεθεῖσαι αὐταὶ ἀνωμαλίαι δὲν προὔξενσαν ἴσως ἡμῖν πολλὴν ζημίαν χάριν τῆς δραστηριότητος καὶ τῆς ἀκμῆς ζωτικῆς δυνάμεως τοῦ ἔθνους ἡμῶν, εἰς ἄλλους λαοὺς ὅμως ἡ ἀπότομος μετάπτωσις ἐξ ἡθῶν ἀπλοϊκῶν καὶ παιδικῶν, οὕτως εἶπεν, εἰς ἥθην προκεχωρημένων καὶ πρὸ πολλοῦ ἐκπολιτισθέντων λαῶν ἐγέννησαν καχεξίαν δυσίατον.

Ὁ φιλόσοφος καὶ μάλιστα ὁ ἠθικὸς ὁδηγεῖται εἰς τὰς κρίσεις του περὶ ἀνθρωπότητος ὑπὸ τοῦ αἰσθηματος τῆς φιλανθρωπίας· ἡ δὲ λατρεία τῆς ἀληθείας, ἥτις εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικὸν αὐτοῦ, ἀναγκάζει αὐτὸν νὰ ἀναδράμῃ εἰς τὴν πηγὴν τῶν πραγμάτων, εἰς τὴν ἀνίχνευσιν τῶν αἰτιῶν. Ὁ διάσημος πολιτειολόγος καὶ φιλόσοφος Mill, ὁπαδὸς μάλιστα τῆς Σχολῆς τοῦ Locke, τοῦ Condillac τῆς φιλοσοφίας τῶν αἰσθητηρίων (sensualiste), ἥτις τὰ μέγιστα συνάδει πρὸς τὴν θετικὴν φιλοσοφίαν τὴν ἐπὶ τῶν νόμων τῆς φύσεως στηριζομένην, παρενείρων ἐν τῷ περὶ τῶν αἰτιῶν τῆς μὴ ἐφαρμογῆς τῆς ἀντιπροσωπικῆς πολιτείας κεφαλαίῳ τὴν συνταγματικὴν ἀνακολουθίαν ἡμῶν, ὥφειλε μᾶλλον νὰ συμβουλεύσῃ ἡμᾶς τοὺς ἀπολέσαντας τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ ἀρχαίου ἡμῶν πολιτισμοῦ, ἢ νὰ διαλάβῃ περιφρονητικῶς πῶς περὶ τῆς συνταγματικῆς ἡμῶν ἀθλιότητος. Ἀλλὰ, φαίνεται, ὅτι ἐν τῷ οἴστρῳ τῶν πολιτικῶν του διανοημάτων καὶ ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν ἐμβριθῶν συνταγματικῶν του ἰδεῶν βλέπων ἡμᾶς τοὺς μύρμηκας μόλις συλλέγοντας τὰ διεσπαρμένα καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην λείψαντα τοῦ ἀρχαίου ἡμῶν πολιτισμοῦ, ἐλησμόνησέ τι ἐκ τῶν προσόντων τοῦ ἠθικοῦ φιλοσόφου. Ὅπως δὴποτε ὁ σοφὸς Mill δὲν ἔσκαψεν ἡμᾶς, ἐπιλίγδην ὅμως τραυματίσας ἠθέλησε νὰ μᾶς σωφρονίσῃ. Ἀλλ' ὁ σκώπτων καὶ χλευάζων ἡμᾶς καὶ ὑπὸ τοῦ Βασιλέως τῶν ὁρέων τοῦ Edmond About εἰς τὰς κρίσεις του ὁδηγούμενος ἐξελέγχεται μικρόνους καὶ οὐδύλως περὶ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν φιλοσοφῆσας. Τὰ ὅρια τῶν μελετῶν τούτων δὲν ἐπιτρέπουσιν ἡμῖν νὰ ἀναμνήσωμεν τῆς ἀγγλικῆς ἱστορίας οὐκ ὀλίγας ἀσχημίας· καὶ νῦν ἐτι τάξις τις κατέχει τὴν αὐθεντίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν αὐτὴν, ὁ δὲ κατώτατος λαὸς, χωρὶς νὰ ᾔναι νόμιμὸς δοῦλος, ἐνεκα τῆς ἄκρας αὐτοῦ πενίας καὶ πτωχείας ἀμαθίας καταντᾷ ἐθελόδουλος. Καὶ αὐτὴ

ἡ κοινωνία τοῦ λαμπροῦ ἔθνους τῶν Γάλλων, μετὰ δύο λαμπροὺς αἰῶνας ἄκρου πολιτισμοῦ, περιήλθε μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1789 εἰς τοιαύτην θέσιν, λέγει ὁ διάσημος ἱστοριογράφος Thiers ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ὑπατείας καὶ αὐτοκρατορίας, ὥστε ἐκινδύνευσεν νὰ διαλυθῇ· ληστὰι δὲ, λέγει, ἐμάστιζον τὴν χώραν, οὐ μόνον βίσιλεις τῶν ὁρέων ἀλλὰ καὶ τῶν πεδίων, ὥστε ὁ ἥρωας Ναπολέων ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ παρὰ τῶν νομοθετικῶν σωμάτων νόμον ἐξαιρητικὸν πρὸς καταστροφὴν τῆς ληστείας. Αὐτὸς δὲ ὁ εὐφυὴς ἱστοριογράφος θιασώτης τῶν μεγάλων πολιτικῶν ἐλευθεριῶν ἔμεινεν ἐμφορόντητος μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1848· ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν κοινοβουλευτικῶν του θεωριῶν οἰστρηλατούμενος καὶ ὑπὸ τῶν κυμάτων τῆς εὐγλωττίας του ὠθούμενος κατεβῆρτότερος τὸ ὑπουργεῖον Γυζώτου, ἄκων παρέδωκε τὰ ὅπλα εἰς τοὺς σοφιστὰς καὶ δημαγωγοὺς ἵνα ἀνατρέψωσι τὴν βασιλείαν· καὶ κεχηνῶς ἤδη βλέπει τὸ χλιαρὸν του δόγμα· «ὁ Βασιλεὺς βασιλεύει· ἀλλὰ δὲν κυβερνᾷ» ἐμπαίζομενον καὶ καταγελῶμενον, τὸν δὲ διέποντα τὴν Γαλλίαν μέγαν ἄνδρα ἐγγυώμενον ἐν παντὶ τόπῳ καὶ χώρῃ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ πολέτου Γάλλου, καὶ προάγοντα τὸ ἔθνος του εἰς μέζονα εὐκλειαν καὶ μεγαλειον. Ἡ δὲ Γαλλία, ἡ εἰς τὸν ἄκρον πολιτισμὸν ἀφικομένη, ἀπέδειξεν ἡμῖν ὅτι ἡ λατρεία τοῦ ἥρωος δὲν εἶναι μύθευμα τῆς βρεφικῆς ἡλικίας τῶν λαῶν.

Ὁ ἐλληνικὸς λαὸς μαστιζόμενος ὑπὸ τῆς ἀναρχίας τῆς ἐκ τῆς τελευταίας ἐπαναστάσεως παραχθείσης περιέμενεν ἀνυπομόνως τὴν ἀποκατάστασιν τῆς βασιλείας· ἡ δὲ προσδοκία αὕτη ἡλάττου κατὰ τι τὰ ἐκ τῆς ἀναρχίας δεινὰ· προσεδόκα τὸν Βασιλέα ὡς ἥρωα, τὸν μόνον δυνάμενον νὰ στηρίξῃ τὸν νόμον, νὰ ἐπαγρυπνῇ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν καὶ ἐκτέλεσιν αὐτοῦ, ὥστε νὰ ἀπολαύῃ ὁ τίμιος καὶ ἀγαθὸς πολίτης τῆς ποθητῆς του ἐλευθερίας. Μόλις ἐφθασεν ὁ Βασιλεὺς εἰς Πειραιᾶ καὶ ὡς ἐκ θαύματος τὸ θάρρος ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀνέλαμψεν, ἡ δημοσία πίστις ἐπανήλθε, συναλλαγαὶ ἀνασταλαῖσσι ἐπερχιώθησαν, ἀγοραὶ καὶ πωλήσεις ἐν ἄκρῃ ἐγένοντο καὶ ἡ ἐλπὶς αἰετοῦ μέλλοντος ἐκρατύνθη· ὁ δὲ διὰ φιλοσοφικοῦ πνεύματος ταῦτα παρατηρῶν δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ θαυμάσῃ τὴν γοητείαν ταύτην, ὡς ἂν ἐβίλεπεν ἐν αὐτῇ ὑπερφυσικόν τι καὶ ὑπεράνθρωπον ἐλεῶ Θεοῦ οὐρανόθεν καταπεμθεῖν. Οὕτω δὲ ἐξηγεῖ τὸ ἰσχύειν τῆς βασιλείας, κατὰ τὸν σοφὸν Εὐριπίδην καὶ ἄλλους ποιητάς, καὶ ἐννοεῖ τὸν Πλάτωνα ἐν αὐτῇ τῇ πολιτείᾳ λέγοντα· «τυραννομένης πόλεως οὐκ ἔστι »ἀθλιωτέρα, βασιλευμένης δὲ οὐκ εὐδαιμονεστέρα.» Ἀλλὰ κακὸς δαίμων ἀναμοχλεύων τὰ θεμέλια τῆς πτωχῆς ἡμῶν πατρίδος καὶ τὴν βασιλικὴν αὐτὴν γοητείαν ἠθέλησε νὰ διασαλεύσῃ. Ἄμα ὑπογραφέντος

τοῦ τῆς Συνελεύσεως ψηφίσματος παρὰ τοῦ Βασιλέως, δι' οὗ αὕτη ἔμενε βουλευομένη, ἡ δημοσία πίστις ἐκλονήθη, τὸ θάρρος τῶν ἀνθρώπων ἡλαττώθη καὶ ἡ ἰσχὺς τῶν νόμων ἐξέπεσεν, ἡ δὲ κοινωνία εὐρέθη πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν ἀνώμαλον καὶ ἐπισφαλῆ θέσιν. Τίς ἄρχει; ἡρώτα ἕκαστος· ὁ μὲν διετρίβετο ὅτι ὁ Βασιλεὺς ἄρχει, διότι εἶναι ὁ μόνος ἄρχων, ὁ μονάρχης, ὁ ἐκλεκτὸς τοῦ λαοῦ, διότι ἅμα ὡς ἐπάτησε τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος παύει αἰκοθεν τὸ κύρος τῆς Συνελεύσεως κλ., ὁ δὲ ἰσχυρίζετο ὅτι δὲν ἄρχει ὁ Βασιλεὺς, διότι δὲν δύναται νὰ διαλύσῃ τὴν Συνέ-

λευσιν μὴ οὔσαν βουλήν, διότι ἡ Συνέλευσις εἶναι ἀνωτέρα αὐτοῦ, διότι ἐκφράζει ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους τὴν βούλησιν, διότι ἐκπροσωπεῖ τὴν κυριαρχίαν τοῦ λαοῦ, καὶ ἐπομένως αὕτη εἶναι ὁ κυρίαρχος κλ. κλ. Ἡ ἀλλόκοτος αὕτη κοινωνικὴ κατὰστασις ἠδύνατο νὰ δώσῃ ὕλην εἰς τὰ δικτυακὰ καλούμενα τῆς ἡμετέρας ἀρχαιότητος Διονυσίου τοῦ Λιγέως· ἢ νὰ πλάσῃ γελοίως πῶς ἀντὶ τῶν φιλοσοφικῶν ἀντινομίων τοῦ Καντίου, πολιτικὰς ἀντινομίας ἐν τῇ ταλαίνῃ ἡμῶν πατρίδι.

(Ἔπεται συνέχεια.)

Συμβολικὸς τύπος τῆς βραχμανικῆς πλάσεως.
(Ἰδε φυλλ. 349 σελ. 324.)

ΓΑΛΛΙΚΑΙ ΑΠΟΙΚΙΑΙ ΕΝ ΙΝΔΙΑΙ.

Σημειώσεις περὶ τῆς Καρικάλης
καὶ τῆς χώρας αὐτῆς.

(Συνέχ. καὶ τέλος. Ἰδε φυλλ. 348 καὶ 349.)

... Τὸ βαγνάνιον ἢ πληθυνόμενον (multipliant) εἶναι δένδρον ἀξιοσημεῖωτον. ἔχει φύλλα μὲν λεῖα, ἑλλειπτικά, ἐπάλληλα, εὐθραστα καὶ στυπνά, καρπὸν δὲ πάχους λεπτοκαρπύου καὶ χρώματος ἐρυθροῦ βαθέως, ἄχυρον καὶ ἄμισχον, τρωγόμενον ὑπὸ τῶν κοράκων καὶ τῶν νυκτερίδων. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἀπόροι αὐτοῦ οὐδὲ ὅπως ἀλλοιοῦνται ἐν τοῖς ἐντασθίαις

τῶν ζώων, διατηροῦσι τὴν βλαστητικὴν αὐτῶν ιδιότητα καὶ πολλάκις ἀποτιθέμενοι ἐπὶ τῶν τοίχων οἰκίας τινὸς ῥιζοβολοῦσι. Τὸ δένδρον τοῦτο εἰναικοινώτατον ἐν τῇ ἀποικίᾳ τῆς Καρικάλης· μὴ συγγέωμεν δὲ τὸ πληθυνόμενον δένδρον *ficus bengalensis* (*) πρὸς τὸ *ficus religiosa* (ἀραζάν μαράμ) δένδρον σακχαρώδες.

Πρακρίτη, τύπος τῆς τριπλῆς θείας δυνάμεως, πλάσεως, συντηρήσεως καὶ καταστροφῆς.
(Ἰδε φυλλ. 349 σελ. 324.)

Οἱ κλάδοι ἐξέρχονται ἀπὸ τοῦ κορμοῦ ὀριζοντίως καὶ, καθ' ὅλον αὐτῶν τὸ μῆκος, κατακλίνουσι καθεύτως βραχίονες ἀπολήγοντες εἰς εἶδος τι κόμης ἐμφυσαμένης ἰσχυρῶς εἰς τὸ ἔδαφος εὐθὺς ὡς ψάκην αὐτοῦ καὶ ῥιζουμένης. Ἡ ἀναβλάστησις δ' αὕτη πολυπλασιασάζεται ἐπ' ἄπειρον. Ἐν καὶ μόνον δένδρον γίνεται δάσος μικρόν. Ἐκλήθη δὲ ὑπὸ τῶν πρώτων Γάλλων *ῥιζώδες δένδρον* (arbre de racine).

... Ἡ πόλις τῆς Καρικάλης, κειμένη εἰς τὴν 40° 55' βορείου πλάτους καὶ εἰς 77° 24' μήκους ἀνατολικοῦ ἐκτείνεται ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν ἐπ'

(*) Περὶ τοῦ προκειμένου δένδρου ἴδε τόμον Ζ' σελ. 43 μετὰ τῆς εἰκόνος· Περὶ τῆς Ἰνδικῆς συκῆς, *ficus indica*, Σ. Π.